

શ્રી આત્મભાનન્દ પ્રકાશ.

इह हि रागद्वेषमोहायजिज्ञूतेन संसारिजन्तुना
शारीरमानसानेन तेकटुकटुःखोपनिपात-
पीकितेन तदप नाय हेयोपादेय-
पदार्थपरिज्ञाने लो विधयेः ॥

પુસ્તક ૧૫] વીર સંવત્ ૨૪૪૪, કાર્તિક, આત્મ સંવત્ ૨૨. [અંક ૪ થો.

પરમાત્માને શરણે.

(આશા ગોડી)

ઉદ્ધરજો મુજ-દાસ, નિરંજન ! હવે-ઉદ્ધરજો મુજ-દાસ ;

પ્રેરી જીવન સુવાસ, વિલો ! હવે-ઉદ્ધરજો મુજ-દાસ.

ગૂઢ તિમિરથી છાયું હૃદય આ,

શોધે તમારી આશ ; વિલો ! હવે—

અણુમૂલ રતનત્રય કાંતિથી,

પ્રકટાવો સુઉન્નસ; વિલો ! હવે—

બહિરાત્મ ભાવે હું યાયું,

અંતરાત્મ સ્થિર વાસ; વિલો ! હવે—

ઉદ્ધરજો મુજ-દાસ, નિરંજન ! હવે-ઉદ્ધરજો મુજ-દાસ;

પ્રેરી જીવન સુવાસ, વિલો ! હવે-ઉદ્ધરજો મુજ-દાસ.

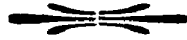
કૃતેહયંદ.

૬૮

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

જૈન ઐતિહાસિક સાહિત્ય.

મહોપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગર ગાણિ.

મહાન્ મુગલ સમ્રાટ અકબર* બાદશાહના દરબારમાં ઉત્તમ આદર પ્રાપ્ત કરનાર જગદ્ગુરૂ શ્રીહીરવિજય સૂરિના શાસનકાલમાં તપાગચ્છમાં જે અનેકાનેક પ્રોઢ પંડિતો થઈ ગયા છે તેમાં 'ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય સૌથી પ્રથમ નામ લેવા યોગ્ય છે. તેઓ પોતાના સમયના ઉત્તમ વિદ્વાન્ અને લેખક, અપ્રતિમ લાગણી અને જુસ્સાવાલા, સ્વસંપ્રદાયના અસાધારણ અભિમાની અને 'અન્યમતાસહિષ્ણુ' હતા. તેમનો શિષ્ય સમુદાય પણ મોટી સંખ્યાનો હતો અને પ્રમાણમાં વિદ્વત્તા પણ તેમાં યથેષ્ટ હતી. ઉપાધ્યાયજીનો સ્વભાવ ઉગ્ર અત્યેવ નીડર અને તેથીજ બીજા મતો-સંપ્રદાયો સાથે વાદવિવાદ કરવામાં અત્યંત રસવાલો હતો. તેમના આવા સ્વભાવના હીધે તેઓ જેમ પોતાના અનેક પ્રશંસકોની પ્રીતિ મેળવી શક્યા હતા તેમ અનેકોની અપ્રીતિના પણ લાજન થયા હતા. બીજા-મતો અને સંપ્રદાયો તો તેમના પ્રતિ વિરોધભાવ વાલા હોય તેમાં શું આશ્ચર્ય. પણ સ્વસંપ્રદાયનો પણ કેટલોક વિશિષ્ટ ભાગ તેમનો સખ્ત વિરોધી હતો. ખુદ ગચ્છાધિપતિ પણ કેટલીક વાર તેમની પ્રકૃતિ અને કૃતિથી ખેદ પામતા હતા. અનેકવાર તેમને ઉપાલંબો અપાણા અને ફરીવાર તેમ ન અને તેટલા માટે હિત વચનો કહેવાણા. જેમ તેમના રચેલા કેટલાક ગ્રંથોની સ્વયં ગચ્છાધિપતિએ બહુ પ્રશંસા કરી છે તેમ કેટલાક ગ્રંથોને જલશરણ પણ કરવા પડ્યાં છે! તેમની સાથે સંબંધ ધરાવનારો ઇતિહાસ ઘણા વિસ્તૃત પ્રમાણમાં ઉપલબ્ધ થાય છે. તેમની અનુકૂલ અને પ્રતિકૂલ બંને બાજુએ લખાયેલા ઘણાક ઉલ્લેખો ગ્રંથો અને છુટક નિબંધો-પ્રબંધોમાં મળી આવે છે. તેમના જેવા, એકંદર રીતે સમર્થ સાધુ પુરૂષના જીવનની સમગ્ર સામગ્રી એકત્ર કરી જન સમાજની સન્મુખ મૂકવાની ખાસ આવશ્યકતા છે.

આજના સબ્યંમન્ય જમાનામાં ઘણા ખરા વિદ્વાનોનો ધર્મની બાબતમાં આવી ઉગ્ર પ્રકૃતિવાલા પુરૂષો પ્રતિ આદર ભાવ અટપ દેખાય છે તેમજ મત-મતાંતરો તરફ ખંડન-મંડનની દ્રષ્ટિએ લખાયેલા વિચારોની કીંમત પણ ઓછી અંકાય છે. સ્વયં આ પંક્તિઓ લખનાર પણ કેટલેક અંશે આવીજ કોટિમાં ગણાય તેવો છે. પરંતુ તાત્વિક દ્રષ્ટિએ વિચારતાં તેમજ દેશકાલની પરિસ્થિતિનું અવલોકન કરતાં જણાય છે કે કેટલીક વખતે તેવી પ્રકૃતિવાલા મનુષ્યો અને તેવા વિચારો પણ પોતપોતાના જન સમુદાયો અને ધર્મ વિચારોને ઘણા અનુકૂલ થઈ પડે છે. પાશ્ચાત્ય પ્રજાના સંસર્ગ અને શિક્ષણના પ્રતાપે આજે ભારતીય જનતામાંથી આત્માભિમાન અને ધર્માભિમાન

મહોપાધ્યાય ધર્મસાગર ગણિ.

૯૯

ઘણાજ શિથિલ થઈ ગયાં છે અને તેના લીધે સ્વભાવિક રીતેજ અમારામાંથી લાગણીઓનો અભાવ થઈ ગયો છે. પરંતુ જ્યાં સુધી અમારી ઉક્ત સ્થિતિ ન હતી ત્યાં સુધી અમારામાં તેવી લાગણીઓ પણ સતત જન્ય હતી. એ લાગણી ઓના પ્રતાપેજ અમે અમારું વ્યક્તિત્વ (આર્થત્વ) અત્યાર સુધી ટકાવી રાખ્યું છે. જેમ રાષ્ટ્રની બાબતમાં એ પરિસ્થિતિ છે તેમ ધર્મની બાબતમાં પણ એજ નિયમ લાગુ પડે છે. આગલના જમાનામાં એટલે પશ્ચિમીય ભાવ અને ભાષાના સમાગમમાં આવ્યા પહેલાના વખતમાં આર્થ પ્રજ્ઞમાં ધર્માભિમાન ઘણી સારી રીતે પ્રજ્ઞવલિન હતું. એક ધર્મવાલા બીજા ધર્મ પ્રતિ પોતાની શ્રેષ્ઠતા અને મહત્તા દેખાડવા હમેશાં પ્રયત્ન કરતા. જેમાં રાજા મહારાજાઓ પણ ઘણી વખતે અગ્રભાગ લેતા. સ્વયં નૃપતિઓ પોતાના દરબારમાં અનેક દાર્શનિક અને વાચાલ વિક્ષાનોને તમ આશ્રય આપતા અને વિદેશી દાર્શનિકો અને વિક્ષાનો આવતા ત્યારે તેમની સાથે રસપૂર્વક વાદવિવાદ કરાવતા અને તેમાં જય પામનારનો અધિક સત્કાર કરી તેને પોતાની પ્રવૃત્તિમાં ઉત્તેજીત કરતા. મતલબ કે પૂર્વ કાળમાં ધાર્મિક ખંડન મંડન અને દાર્શનિક વાદ-વિવાદ એ એક મહત્વનું કાર્ય ગણાતું હતું, આજ પદ્ધતિના બળે અનેક ધર્મો ઉત્કર્ષ અને અપ-કર્ષ પામી ચુક્યા છે, આવી પરિસ્થિતિના લીધે આજે અમારી બુદ્ધિમાં જો એ પદ્ધતિ ઉપયોગી નહિ જણાય-અને તેમ થવામાં કદાચ આધુનિક પરિસ્થિતિજ મુખ્ય નિમિત્ત હોય-તોપણ તેથી એની પ્રતિષ્ઠા તો ન્યુન થતીજ નથી. માટે તેવી વ્યક્તિઓ અને તેવો ઇતિહાસ જો ઉપલબ્ધ થાય તો તેમનો પરિચય કરવા કરાવવાની ખાસ આવશ્યકતા છેજ.

આ લેખમાં કાંઈ મહોપાધ્યાય ધર્મસાગરજીનું સંપૂર્ણ વૃત્તાંત આપવાનો ઉદ્દેશ નથી, પરંતુ તેમના જીવનના અનેક પ્રસંગોમાંના એક પ્રસંગનો થોડોક ભાગ અને તે પણ ત્રુટિત-મહારાજા જોરામાં આવેલો તે અસલની સ્થિતિમાંજ અત્ર આપું છું, મુનિવર શ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજ પાસે ૮-૯ ત્રુટિત પત્ર છે, તેમાંના પ્રારંભના ૪ પત્રની હકીકત મહને બહુ ઉપયોગી લાગી તેથી તેનો ઉતારો કરી આ મથાળા નીચે પ્રગટ કરવાનો વિચાર કર્યો છે. એ મૂલ પ્રતિમાં આદિનો ભાગ નથી, અંતનો ભાગ નથી, તેમજ વચમાંના વળી કેટલાંક પત્ર નથી, તેથી સંખ્યા અપૂર્ણ રહે છે. જો એની સંપૂર્ણ પ્રતિ કોઈને મળી આવે તો તે પ્રકાશમાં મૂકવાની ખાસ આવશ્યકતા છે, આ પ્રતિના દરેક પત્રના મથાળે 'ખરતર તપા ચર્યા' આવું હેડીંગ કરેલું છે, તેથી જણાય છે કે, એમાં શ્રી ધર્મસાગરજી ઉપાધ્યાયે પાટણમાં તથા બીજે ઠેકાણે ખરતર ગરુડ સંગ્રહી જે જે ચર્યાઓ કરી છે, તેમનો સંપૂર્ણ અહે-

વાલ હશે, આ વૃત્તાંત પ્રકટ કરવાનો ઉદ્દેશ ખરતર તપાની ચર્ચાને જાગૃત કરવાને કે ઉત્તેજન આપવાનો છેજ નહિ. આ લેખકની વૃત્તિ એવા વિષયો તરફ સર્વથા ઉદાસીનજ રહે છે. ફક્ત ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએજ-જૈન ધર્મ અને સાહિત્યનો ઇતિહાસ ઘણા લાગે હજી સુધી અધારામાંજ છુપાયેલો છે તે પ્રકાશમાં આવે અને દરેક ગચ્છમાં સમુદાયમાં કેવા કેવા વિદ્વાન અને સાધુ પુરુષો થઈ ગયા છે તેમજ તેમણે પોતાના ધર્મ, સાહિત્ય અને સમુદાયની વૃદ્ધિ-ઉત્તતિ માટે કેવા કેવા પ્રયત્નો કર્યા છે તે જનસમાજની સન્મુખ પ્રકટ કરવાની સરલ અને શુભ ઇચ્છાથીજ આ વૃત્તાંત પ્રકાશમાં મૂકાય છે; તેમજ લવિષ્યમાં પણ આવી કેટલીક હકીકતો મુકાશે. આથી કોઈએ, અમુક સમુદાય या ગચ્છની લાગણી દુખાવવા માટે આ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે એમ માનવાની ભૂલ નહિ કરવી જોઈએ. આગળના વખતમાં દરેક ગચ્છ અને સમુદાયમાં પરસ્પર હિમ્મતો આવી ચર્ચાઓ થતી હતી અને તેમાં એક બીજાને પરાજીત કરવાની સતત પ્રવૃત્તિ સેવવામાં આવતી હતી. તેથી જેમ આ વૃત્તાંતમાં જ્યેષ્ઠકિતની પ્રશંસા કરવામાં આવી છે અને જે ગચ્છ या સમુદાયનો ઉત્કર્ષ દેખાડવામાં આવ્યો છે તેમ બીજા વૃત્તાંતોમાં એની વિરૂદ્ધ પણ એવાજ રૂપે લખવાની પૂરેપૂરી કોશીશ કરવામાં આવી છે* માટે જેમની પાસે આવી હકીકતો હોય તેમણે પણ તેમને આવી રીતે બહાર પાડવાની સૂચના છે. માત્ર એટલું ધ્યાનમાં રહેવું જોઈએ કે તે હકીકત સચ્ચતા ભરેલી અને પ્રમાણિક હોવી જોઈએ. પરસ્પર વિરૂદ્ધ એવી હકીકતો પ્રકટ થવાથી તટસ્થ વિદ્વાનો તેમાંથી સરલતા પૂર્વક સત્ય તત્ત્વ શોધી શકે છે, અને તેના દ્વારા લવિષ્યમાં જ્યારે જૈન ધર્મનો ક્રમિક અને તાત્વિક ઇતિહાસ લખવાનો પ્રસંગ આવશે ત્યારે તેમાં તેની કિંમત ઘણી ઉંચી અંકાશે.

મવખાર હીલ,
મુંબઈ.

મુનિ જિનવિજયજી.

* ઉદાહરણ તરીકે—ખરતર ગચ્છીય સમયસુંદરોપાધ્યાયજીના રચેલા સમાચારી શતક નામના ગ્રંથમાં, સં ૦૧૬૧૭ માં પાટણમાં થયેલા એક પ્રમાણપત્રની નકલ આપવામાં આવી છે, જેમાં એવી હકીકત છે કે અભયદેવસૂરિ ખરતર ગચ્છમાં થયેલા છે એ વાત પાટણના ૮૪ ગચ્છોવાળા માને છે અને તે પત્ર ઉપર દરેક ગચ્છના યતિએ પોતાની સહી કરી છે. એ પ્રમાણપત્ર છે તો સાચું-ખોટું નથી પરંતુ તે શી રીતે લખી આપવામાં-લખાઈ લેવામાં આવ્યું છે તેની કાંઈ હકીકત આજસુધી જાણવામાં આવી નહોતી પરંતુ આ વૃત્તાંતમાં તે સંબંધી સ્પષ્ટ ખુલાસો કરવામાં આવ્યો છે જેથી એ પ્રમાણપત્રનું રહસ્ય-ઝટ સમજાઈ જાય છે.

મહોપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગર ગણિ.

૮૧

* પંં હીરહર્ષ ગં પંં રાજવિમલ ગં આવી શ્રી પૂજ્યજીનંદં વાંદ્યા. શ્રી પૂજ્યજીનંદં પૂછ્યું જે પંં ધર્મસાગર કિમ નાવ્યા ? તેણે કહ્યું પાછલિથી આવઈ. તે સાંભલી પંં હીરહર્ષ ગણિં લેખ મોકલી તેડાવ્યા, પંં ધર્મસાગર ગં આવ્યા નડુલાઈથી ગાઉ પાંચ વેગલા હતા તિહાંથી ચાડ્યા. પંં ધર્મસાગર ગં પંં સીંહવિમલ ચાડ્યા. લિલ્લ એક વડલાવાનંદં મોકલી શ્રાવક શ્રાવિકા વાંદી પાછા ચાડ્યાં તેણે દિનંદં શ્રી પૂજ્યજીનંદં વાંદવાનું મુહૂર્તં છઈ, તત્ર ચાલઈ. દૂર્ગા બોલી પ્રમાણ કહી ગિહુ પંડિત ચાલવા લાગા, તિવારઈ લિલ્લ કહવા લાગો. જ્યે એ દેવ તુમ્હનંદં ઇમ કહઈ છઈ, જે વડો યતિ છઈ તેહનંદં ગુરૂ નિવાજસ્યઈ પ્રસન્ન થઈ મોટી પદવી દેસ્યઈ, અનંદં લઘુ પંડિત છઈ તેહનંદં અપમાન દેસ્યઈ. તે સાંભલી આગલિ હિંડ્યા આવી નડુલાઈ મધ્યે વખાણમાંહિં શ્રી પૂજ્યજીનંદં સ્તવી વાંદ્યા, ખામણાં કરવા ઉઠ્યા, તિવારઈ પંં ધર્મસાગર ગં નંદં ખામણાં કરાવઈ પશ્ચિ પંં સીંહવિમલનંદં ખામણાં ન કરાવઈ. પછઈ કહ્યું જે માહરૂ સ્યો વાંક ? તિવારઈ કહ્યું જે તઈ માહરૂ આદેશ ન પાડ્યો. પછઈ સંઘઈ વીનતી કરી. પંંન્યાસે કહ્યું જેમ [એહ] નંદં અખાધા માટઈ જવાણું નહિં. પછઈ પંં ધર્મસાગર ગણિં વીનતી કરી. પછઈ ગિહુ જજીનંદં વાંદણાં ખામણાં કરાવ્યા. પછઈ સર્વ સંઘ સહિત ગાજતઈ વાજતઈ દેહરઈ પધાર્યા. તે દિનેઈ ગુરૂ પુણ્ય જાણી શુભ જાણી આગલી એહનેા ઉદય જાણી પંં ધર્મસાગર ગણિ, પંં હીરહર્ષ ગં, પંં રાજવિમલ ગં એ ત્રિણ્યનંદં ઉપાધ્યાય પદવી શ્રી ઋષભદેવના પ્રાસાદમાંહિં બચસી દીધી. સંઘ ઘણો હર્ષ પામ્યો. ઘણી પીરોજીની પ્રભાવના કરી. મંડાનપૂર્વક ઉપાશ્રય પધાર્યાં, તત્ર કેટલાંએક દિન રહાં પછઈ કેટલાંએક ગીતાર્થ મિલ્યા હુંતા શ્રી પૂજ્યજીનંદં વીનતી કરવા લાગાં જ્યે એક આચાર્ય પદ દિયો. શ્રી રાજવિજયસૂરિ આચાર્ય હતા તે ઉપરિ ગીતાર્થ નાવઈ, તે માટઈ નવો ગચ્છનાયક થાપવું ઇત્યાદિક વીનતી કરી. તિવારઈ મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગણિં શ્રી પૂજ્યજીનંદં કહ્યું જ્યે જો આચાર્ય પદ થાપો તો મહોપાધ્યાય શ્રી હીરહર્ષ ગં ચોગ્ય છઈ. મહાપંડિત છઈ, મહાવૈરાગી છઈ. જો ગચ્છનું ભાગ્ય હુસ્યઈ તો એ ગચ્છનાયક થાસ્યઈ. એહવું સર્વ ગીતાર્થ આગલિ શ્રી પૂજ્યજી આગલિ કહ્યું, તે સાંભલી મહોપાધ્યાય શ્રી રાજવિમલ ગં મનમાંહિં દ્વેષ પામ્યાં. મનમાંહિં ગોસો ધર્યો. શ્રી પૂજ્યજીનું રાગ

* આ વૃત્તાંત ખાસ કાઈ ધર્મસાગરજી ઉપાધ્યાયના શિષ્યને લખેલું છે. પ્રારંભના પત્રો મળેલા નથી તેથી એ વૃત્તાંત ક્યાંથી શુરૂ કરવામાં આવ્યું છે અને તે ગએલા પાનાઓમાં કેટલો ઇતિહાસ ગયો છે તે જાણવું કઠીન થઈ પડ્યું છે. લેખની પદ્ધતિથી જણાય છે કે એની પહેલાં ઉપાધ્યાયજીનું પ્રારંભિક વૃત્તાંત સમગ્ર આપેલું હશે.

સંઆહક.

ઉં શ્રી રાજવિમલ ગં ઉપરિ હુનો. પછઈ સીરાહી મધ્યે આવી ધ્યાન ખયડાં. ઉં શ્રી ધર્મસાગર ગં નડુલાઈનો આદેશ દીધો. ત્રિભુવ માસ લગઈ ધ્યાન ખયસી સૂરિ-મંત્ર લાખવાર જાયો. દેવતાઈ કહું તે મનમાં ધારી, ચઉમાસાનઈ પારણઈ સર્વ ગીતાર્થ મિલ્યા. સઘલે વીનતી કરી, તિવારઈ શ્રી પૂજ્યજીઈ ઉં શ્રી ધર્મસાગર ગં નઈ આગલિ કીધાં આચાર્યપદનાં મુહૂર્ત લીધાં. તે દિવસઈ મહોપાધ્યાય શ્રી હીરહર્ષ ગં નઈ આચાર્યપદ સ્થાપના કરી શ્રી હીરવિજયસૂરિ નામ સ્થાપના કરી સર્વ સંઘ હર્ષ પામ્યાં. ઘણું દ્રવ્ય ખરચાણું. પછઈ છ લાખ છત્રીસ સહસ્ર ગ્રંથ સિદ્ધાંતની વાંચના શ્રી હીરવિજયસૂરિઈ મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગં મહોપાધ્યાય શ્રી રાજવિમલસૂરિનઈ દીધી. પછઈ પાટણ મધ્યે શ્રી આચાર્યનઈ વાંદણા-મહોત્સવ થયો. જિનશાસનનો ઉદ્ધોત થયો.

તત્સમયે એકદા વડીપોસાલનો શ્રાવક સાં ધનજી મનજી ઘણું કુટુંબનો નાયક આવી શ્રી પૂજ્ય શ્રી આચાર્યશ્રીજી બી ઉપાધ્યાય પાસઈ આવી ખયઠો. ભગવાનજીઈ સ્લોક કહ્યો. પછઈ તેણઈ પ્રશ્ન પૂછયું શ્રી પૂજ્યજીનઈ-જે દેહરઈ સત્તરલેહ પૂજા કરતાં ગુરના વચાલઈ ગીત ગાઈ છઈ તિવારઈ તીર્થંકરની આશાતના ઉપજઈ છઈ જે કારણ લણી ગુરથી તીર્થંકર વડાં વડાં છતાં લોહડાનઈ વાંદણા દીજઈ તો આશાતના કહી તે સાંભળી શ્રી ઉપાધ્યાય ધર્મસાગર ગ. બોલ્યાં જે તુલ્કા નઈ એ સંદેહ તુલ્કારે ગુરઈ ન લાંજ્યો ? તિવારઈ તે બોલ્યો જેમઈ અલ્લાઈ ગુર જાઈ સર્વ યતિ પંડિત માત્ર પૂછ્યા પછિ દ્રૂણઈ મુઝનઈ શાસ્ત્રનઈ અનુસારઈ જાપ ન દીધો. મઈ ઘણી પોસાલિ જોઈ એ સંદેહ ન ટાલ્યો. તિવારઈ શ્રી ઉપાધ્યાયજી બોલ્યા જે તુલ્કો તો દેહરા મધ્યે ગુરનઈ ન વાંદો, ન પૂજો, ન ગાઓ તિવારઈ તેણે શ્રાધે ના કહી જે અલ્લો તો તીર્થંકર દેખતાં યતિનઈ શ્રાવક-નઈ ન વાંદુ સહી તિવારઈ શ્રી ઉપાધ્યાયજી બોલ્યા જે એ બોટો પંથ યતિનઈ વાંદઈ પૂજઈ તુલ્કો પછિ વાંદો છો તે કિમ ? ચૈત્યવંદન કરતાં ખમાસમણ દેઈ “ જાવંત કેવિ સાહુ ઉઢે અ અરે અ તિરિમ્લોણ અ । સન્વેસિં તેસિં પળઓ તિવિદેણ તિદંદવિરયાણં ॥ ” ઇત્યાદિક કહી સમજાવ્યો. તેણે મિચ્છામિદુક્કડો દીધો શ્રી વિજયદાનસૂરિ ગુર અંગીકરાં, શ્રી ઉપાધ્યાયજીનો પરમ રાગી થયો સમસ્ત કુટુંબ સહિત પોસાલ છાંડી ઉપાશ્રય આવ્યો. તે શ્રી ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિનો પ્રતિબોધો યશમહિમા પાટણ મધ્યે વિસ્તરો.

વલી એકદા શ્રી વિજયદાનસૂરિ પાસઈ કડુઆ મતીનો ગૃહસ્થ આવ્યો. પ્રજન પૂછવા લાગો. જયે યતિ હોઈ તે સ્મશાનભૂમિકાઈ અથવા ઉદ્યાન માંહિ અથવા શૂન્ય ઘર જઈને રહઈ પછિ વસિઆણુ મધ્યે ન રહઈ ચણિઆરૂં ફિરઈ તિહાં ન

મહોપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગર ગણિ.

૮૩

રહ્યું ઈમ સિદ્ધાંત માંહિ છઈ તે સાંભળી, પાસઈ મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગ. હતા. તે ઝોલ્યાં-હે દેવાણ્પિપયા, સિદ્ધાંત મધ્યે ચતિનઈ ચણિઆરૂં ફિરઈ ખારણું હુઈ તિહા રહવું કહું છઈ. પણિ સિદ્ધાંતના મર્મ તુલો ન જાણે તે ઝોલ્યો, દેખાડો તો હું ચતિ નઈ વાંદું તિવારઈ શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ મેઘકુમારનો સંઘંધ જ્ઞાતાધર્મ કથાંગ દેખાડયું. મેઘકુમારનો સંઘારો ખારણું આળ્યો. જો ચતિ અટવીમાં રહતાં તો ખારણું કિમ હુઈ તે સાંભળી તે કટુક ગૃહસ્થ ચમત્કાર પામ્યો. દિનદિન પ્રતિ આવતો થયો. પ્રતિજોધ પામ્યો. શ્રી વિજયદાનસૂરિનઈ પગે લાગો. ધર્માચાર્ય શ્રી ઉપાધ્યાયજી થયા. તે ગૃહસ્થ ધર્મ પામ્યો. તેણું રાજધનપુર જઈ પોતાનું કુટુંબ પ્રતિજોધી તપા કીધાં તે મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિનો મહિમા સાંભળી રાજધનપુરનઈ સંઘઈ ચઉમાસાનો આદેશ માગ્યો, તત્ર ચઉમાસું રહ્યાં. ઘણું કડુઆ પ્રતિજોધ પામ્યાં. શ્રી તપાગચ્છ માંહિ ઘણેા યશ વિસ્તરયો.

એહવઈ સમઈ વીકાનેરનગર મધ્યે ખરતર મુખ્ય સં. દેવો કોચર નીતાની-તની (?) ચર્યામાં પ્રવીણ હતો. તે સર્વ ચતિ સંઘાતિં ચર્યા કરઈ પણિ કૂંઈ ગીતાર્થ તેહનઈ જાપ દેઈ ત સકઈ તે સં. દેવો નાગોરીલુંકાની સદ્દહણા આણવા લાગો. નાગોરીલુંકાનું મત એહવું છઈ જે કેવલી કાંઈ જાણઈ કાંઈ ન જાણઈ. જિવારઈ જીવહણુઈ તિવારઈ ન જાણઈ, અન્યથા જાણઈ, ઇત્યાદિ ચર્યાનઈ વિષઈ પ્રવીણ સર્વનઈ લેઈ ખચસઈ પંચાસ જણા મહર્દિક આપણાઈ મતિ કર્યાં. તપા સંઘાતિં ચર્યા કરઈ પણિ ગીતાર્થ જાપ દેઈ ન સકઈ. તે વીકાનેરનઈ સંઘઈ શ્રી વિજયદાનસૂરિનઈ લિખી જણાવ્યું જે આપણું ગચ્છ મધ્યે ગીતાર્થ પંડિત હુઈ સં. દેવાનઈ જાપ દિઈ તેગીતાર્થનઈ આદેશ દેજ્યો નહિતરિ આપણા શ્રાવક શ્રાવિકા એણુઈ મતઈ થાસ્યઈ. તે સાંભળી શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરઈ શ્રી ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિનઈ તેડાવી કહું જયે વીકાનેરનગરનો આદેશ હી જઈ છઈ. તુલો તત્ર જઈ સં. દેવા સંઘાતિં નીતાનીતિની (?) ચર્યા કરઈ બીજા કૂંણુઈ નઈ એહની ચર્યાની પચસિ નથી. તે સાંભળી શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ આજ્ઞા પ્રમાણુ કરી આલ્યા. છ લાખ છત્રીસ સહસ્ર શ્રંધ સિદ્ધાંતના પુસ્તક લીધાં ચાલ્યાં, મરૂમંડલે આવ્યાં. કૂણેક ગ્રામઈ પધારયા. તત્ર ખરતરની સાધ્વી આવી. શ્રી ઉપાધ્યાયજીનઈ વાંદી ખામણું લીધાં. શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ પૂછયું જે તુલ્કારઈ ચતિ સંઘાતિ કૂણુછઈ? તિવારઈ તે ઝોલી જયે અલ્કારઈ ગચ્છઈ સાધ્વી ચતિ સંઘાતિં વિહાર ન કરઈ. એક લોજિક સાધિ લીજઈ. તે સાંભલી શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ વિચારયું જે વ્યવહાર સૂત્રવૃત્તિ, ઠાણુંગ સૂત્રવૃત્તિ મધ્યે સાધ્વીનઈ સાધુ સંઘાતિં વિહાર કહ્યોછ ઇ અનઈ એ નથી કરનાં તે માટઈ ખરતરની સામાચારી આશ્રી વિચાર કીજઈ. પછઈ ખરતરની સામા-

૮૪

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

ચારી જોવી માંડી. ત્રિણ્યસનનું સાઠિ યોગનો ફેર સિદ્ધાંત થકી વિરૂદ્ધ જાણી શ્રી વિજય દાનસૂરીશ્વરનું લિખી જણાવ્યું. શ્રી પૂજ્યજીનું કહું જ્યે સર્વમતીની સામાચારી જોયો. તુલ્યનનું આજ્ઞા છનું. તે વાંચીનનું સર્વની સામાચારી જોવી માંડી. પૂનમિઆ ખરતર પ્રમુખ ઉત્સૂત્ર લાખી જણયા. પછનું મેડનનું પધારયાં. તત્રનનું સંઘનું સાહમીઉં કીધું. ત્રિણ્યસનું નેજા, પાંચસનું બહુડ્યા, એકસોનનું આઠ સ્ત્રી સણુગારી માથનું ગાગર બેહડાં ધરી પંચ શબ્દ વાજિત્ર વાજતનું પ્રવેશ કીધો. ચતુર્માસક રહાં. તત્ર એક શ્રાવક યોગવાલ જ્ઞાતિ મુખ્ય સકલ વ્યવહારી મુખ્ય મંત્રી કલ્યાણ સોનહરી કટારી ગાંધી બહુ મૂલ્ય વસ્ત્ર પહિરી માથનું ફાલિઉં ગાંધી સદીવનું વાંદવાં આવનું, વખાણ સાંભલનું, દિનપ્રતિ પડિક્કમણું કરનું. પાળીનો પોસહ કરનું. એકદા સમયે એકાંતે મધ્યાન્હે વાંદણાં દેવા આવ્યા, શ્રીઉપાધ્યાયજીનું પૂછ્યું જે તુલ્યો માથાનું પાઘડી નથી ગાંધતા તે સ્યું જો અભિગ્રહ છનું ? તિવારનું તે કહવાં લાગો જ્યે સકલ દેશાધિપતિ રાજા શ્રીમાલદેવની સભાનું મનું પ્રતિજ્ઞા કીધી છનું જ્યે રાજમાન્ય મંત્રી સહસ્રમલકનનું માર્યું તિવારનું માથનું પાઘડી ગાંધું. શ્રી ઉપાધ્યાયજી પૂછ્યું કેતલા વર્ષ અભિગ્રહ લીધા થયા [તેણું કહું ૨૫ વર્ષ !] તે સાંભળી શ્રી ઉપાધ્યાયજી જણ્યું જે એ શ્રાદ્ધ મહાકોધી છનું. અનેક દ્રષ્ટાંત કહી સમજાવનું પણિ સમજનું નહિં. કોષ મૂકનું નહિં. એકદા પ્રહરરાત્રિ પછી મં. સહસ્રમલ રાજ-સભાથી ઉઠયો હુંતો ઉપાશ્રય આવ્યો. યતિ સર્વ સંથરયાં હતાં. શ્રી ઉપાધ્યાયજી ચેલાનનું શાસ્ત્ર ચિતવતા હતાં, તે ચેલે કમાડ ઉઘાડયાં તે વાંદી બચડો. શ્રી ઉપાધ્યાયજી કહું જે મહાનુભાવ ! તુલ્યારનું માથનું દુશમન છનું. તુલ્યો એકલા રાત્રિકાં હિંડયો. ? તે બોલ્યો જે માહારનું માથનું કૂણું દુશમન છનું ? તિવારનું શ્રી ઉપાધ્યાયજી કહવા લાગા જે મં. કલ્યાણ દુષ્ટ મહાકોધી પાળી છનું. જે પંચવીસ વરસ થયા પાઘડી ન બાધ્યાં ઇત્યાદિક વારતા કરતા હતા. એહવનું સમય મં. કલ્યાણ પડિ-ક્કમણું કરવા આવ્યો હતો. પડિક્કમણું કરી ઉઠ્યો તે વારતા કરતા જાગ્યો. સર્વ વારતા સાંભલી મહા દ્વેષ પામ્યો. કહવા લાગો જે હું પાળી, એ ભિરો ધર્મી. તુલ્યનનું જિજ્ઞે વાંદનું તે તુલ્ય દેહો કરયો; ઇત્યાદિક કઠિન વચન કહી સામાયક પારયા. વિના નીકલી ગયો. ઘરે જનું સામાયિક પારયું. પ્રભાતિ દેહરનું જનું દેવ પૂજી જિમવા બચડો સ્ત્રીનું પુછ્યઉં ઉપાસિરનું શ્રી ઉપાધ્યાયજીનું વાંદી આવ્યા ? તે સાંભળી ભૈન કરી રહો. બોલ ન દિઈ પાછો પછનું સ્ત્રીનું વ્યતિકર પૂછ્યો. રાત્રિનો વ્યતિકર કહો. તે સાંભલી સ્ત્રી કહેવા લાગી જ્યે યતિ સંઘાતિ રાગદ્વેષ ન કીજઈ. ઘણા વાનાં કહાં પણિ દ્વેષ ન મૂકનું. વાંદવા નાવનું. પોસા પડિક્કમણા ઘરે કરનું. તે જાણી સંઘનું ઘણા વાનાં કરયાં પણિ નાવનું. શ્રી ઉપાધ્યાયજી પં. શ્રી વિમલ-

મહાપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગર ગણિ.

૮૫

સાગર ગણિ મનાવવા સારૂ ઘરે મોકલ્યા પશ્ચિ કહણુ ન માનઈ પછઈ પાઠખખમચુ-
નઈ દિવસિ પોતાનઈ ઘરે પોતહુ કરી ગયઠો. સંઘ સર્વ તેડયા ગયો. તે
શ્રાદ્ધ ન માનઈ. જે સર્વથા એ ઉપાધ્યાયનઈ પગે ન લાગું મહાકઠા-
ગ્રહી જાણી સંઘ ઉપાશ્રય આપ્યો. પછઈ પૂનમિઆ, ખરતર, આંચલિઆ,
હુંકા પ્રમુખ દસ મનના શ્રાવક મિલી મંં કલ્યાણુનઈ પાસઈ આવ્યાં
ખયઠાં વીનતી કરવા લાગાં, જયે તુહારઈ ઉપાધ્યાય સંઘાતિ મિલ્યું નહિં ઉપાધ્યાય
આકરી પ્રકૃતિવંત, તુહો સુકુમાલ રાગદ્રેષ રહિત ધર્મી છે. અનઈ કલ્પસૂત્ર તુહો-
રઈ અહારઈ એક છઈ. અહારઈ ઉપાશ્રય પધારયો. એ વીનતી કરવા સારૂ અહો
સર્વ મિલી આવ્યાં છઈએ તે સાંભલી મં. કલ્યાણુ જોડ્યાં જે સાંભલો ! જે વાણી જો
ગાડો રીસાણો હુઈ મહાજનથી તો તે દેઢની પંક્તિમાં જઈ ન ગઈતઈ. તિમ
તુહો ઉત્સૂત્ર ભાષી શ્રી મહાવીરનાં પ્રત્યક્ષ, તુહારઈ મૂઢઈ કલ્પસૂત્ર સાંભલીઈ
તો સંસાર વાધઈ. તે જોલ સાંભલી સર્વે ઉડી ગયાં. તે વાર્તા શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ
સાંભલી જાણ્યું જયે એ શ્રાવક મહા સમ્યક્ત્વધારી શ્રી મહાવીરનો પરમ ભક્ત એ
સંઘાતિ ખમાવ્યાં વિના સંવત્સરી પડિક્કમણું ન સૂઈ તે વિચારી સંવત્સરી
દિનઈ ચૈત્યપરિપાટી કરી સાયં પંં વિમલસાગર નઈ પ્રતિક્રમણુ લલાવી ખિ
સ્થાનઈ મં. કલ્યાણુનઈ ઘરિ પધાર્યાં. મં. કલ્યાણુ પોસો કરી માત્રીય એકાંતિ
ખયઠા છઈ. સ્ત્રી ચાર પુત્ર તેડનઈ પોસો છઈ. તેડની સ્ત્રીનઈ પશ્ચિ પોસો છઈ.
તેણે સાંભલ્યું દાસીઈ કહું. તે સાંભલી સ્ત્રી ચાર પુત્ર તત્પત્ની પ્રમુખ કુટુંબ સર્વ
આવ્યા. મં. કલ્યાણુ દાદરો કમાડ દઈ ગયઠો. પછઈ ચારે પુત્રે તથા કુટુંબીએ
મિલી ઉપાડી શ્રી ઉપાધ્યાયજી આગલ આણવા પશ્ચિ વાંદઈ નહિં. સાહસું ન જોઈ
તિવાર પછી ધર્મોપદેશ શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ દીધો, સમતારસ અવતરયો, પોસાલ સર્વ
આવ્યાં, તે શ્રી ઉપાધ્યાયજીની દેશના સાંભલી કોધ શમ્યો. ખમાવ્યું. પીરોજની
પ્રસાવના કીધી. ઉપાશ્રય ગાજનઈ વાજનઈ આવ્યાં. દેવ વાંદી પડિક્કમણું માંડયું.
ખામણાની વેલાઈ શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ સઘ દેખનાં મં. કલ્યાણુનઈ ખમાવ્યું. તે ભિરે
પણ ખમાવ્યું. મનમાં વિચારયું જે શ્રી તપાગચ્છ મધ્યે મોટા ગીતાર્થ ઉપાધ્યાય
પદવીના ઘણી ખમાવઈ છઈ, તે વિના પડિક્કમણું ન સૂઈ તો હું મં. સહસ્ર-
મદ્દનઈ ન ખમાવું તો સુજનઈ કિમ સૂઈ, ઇત્યાદિક વિચારી માંડોમાંડિ ખામણા
મનશુદ્ધ કીધાં બીજઈ દિનઈ એઠા ખયસી એકઈ ભાણુઈ જિમાં. પંચવીસ વરસના
વૈર મૂક્યાં. તે વાર્તા સઘલઈ વિસ્તરી રાજા શ્રી માલદેવઈ સાંભલી શ્રી ઉપાધ્યાયજીનઈ
તેડવાં. ધર્મજોષી કીધી. ઘણો યશમહિમા વિસ્તરયો. રાજા કહવા લાગો જે મોટા
મહાંત છઈ. મહા પડિત છઈ તે રાજાના વાજિત્રપૂર્વક ઉપાશ્રયમાં પધાર્યાં.

૯૩

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

“ શ્રી ઋષભદેવપદામ્બુજયામલમ્ ” ઇત્યાદિક અઠાવીસ કાવ્ય સ્તોત્ર કીધું, તે શ્રાવક કેટલાએકનંદ લખાવ્યું તેણે શ્રાવકે મહાત્માના આચાર્ય આગલિ કહ્યું. તેણે લિખી લીધું. અનંદ લોક આગલિ કહુવા લાગ્યો જ્યે ઉપાધ્યાય તર્કશાસ્ત્ર લખ્યા છઈ પશ્ચિ વ્યાકરણ નથી લખ્યા. સ્તવન મધ્યે વ્યાકરણ અશુદ્ધ છઈ. તે સાંભલિ શ્રાવકઈ આવી સર્વ ચતિનંદ કહ્યું તે [સાંભલી] શ્રી ઉપાધ્યાયજીઈ તે સ્તોત્રની વૃત્તિ કરી ^૧લોકસઈ પાંચ તે પ્રતિ મોકલી દીધી, તે પ્રાત આચાર્યઈ વાંચી અકેકાના ઘણા ઘણા અર્થ વાંચી ચમત્કાર પાવ્યો. એ ઉપાધ્યાય સરસ્વતી-લખ્ધ પ્રાસાદ છઈ. તિવાર પછી સર્વ દર્શની મહાત્મા પ્રશંસા કરવા લાગા. સર્વ મહામંદલદેશ મધ્યે યશમહિમા શ્રી ઉપાધ્યાયજી [નો ઘણો વિસ્તર્યો.*].....

+

+

+

+

* ચિત્રકૂટ પર્વત મધ્યે સંઘબાહ્ય કીધો જે સાધારણ સદ્ગુણ નવ શ્રાવકે મિલી આચાર્યપદ દેવરાવી નવો ગચ્છ થાવ્યો. ચિત્રોડનંદ સંઘઈ તે સંઘબાહ્ય કીધાં ઇત્યાદિક વ્યતિકર તે ગ્રંથ મધ્યે લિખ્યો છઈ. તે શ્રી ઉપાધ્યાયજીએ કહ્યો, તે સાંભળી ખરતર ઘણો દ્રેષ પામ્યાં, ધનરાજ ઉપાધ્યાય નંદ કહુવા લાગાં જે તું અહો તેડાવ્યો અનંદ તપાનાં ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગ. સંઘાતિ ચર્યાની હાં લણી નંદ હવઈ ચર્યા નથી કરતો ઇત્યાદિક વચન ખતર શ્રાવકનાં સાંભળી ધનરાજ ઉપાધ્યાય ન બોલઈ કહઈ જે અત્ર આપણુ તપા સંઘાતિ ચર્યા ન કરી સકીઈ, જેસલમેર તથા ખીકાનેર મધ્યે જાએસિ તિવારઈ સર્વ ગ્રંથ લંડાર મધ્યે છઈ તિહા અહ્માર ચાલઈ, ઇત્યાદિ કહી આપણા શ્રાવક સમજાવી પાટણુ લણી ચાડ્યો પં. શ્રી ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણીઈ ધનરાજ ચાડ્યો જાણી વિમળસાગર ગ. પૂઠઈ ચલવ્યાં. જે ધનરાજ નંદ પાટણુ મધ્યે આણુ દેઈ રાખો. પાછઈ અહો આવું છું, તે પંન્યાસ ચાડ્યા, જાલોર મધ્યે પં. પદ્મસાગર ગ. તથા પં. જીતસાગર ગ. પં. જયસાગર ગ. તઈ દીક્ષા દેવાં રહાં, દીક્ષા દેઈ પછઈ શ્રી ઉપાધ્યાયજી પાટણુ આદેશ ઉપરી પધાર્યાં, શ્રી વિજયદાનસૂરી શ્રી હીરવિજયસૂરી સ્તંભ તીર્થઈ ચઉમાસું રહાં, હવઈ ધનરાજ ઉપાધ્યાય મહાત્માની પોસાલઈ જઈ સવ મહાત્મા નંદ વસિ કરઈ. જેસલમેરની કાંગલી આપઈ. સંવિલાગ દિઈ. અનંદ કહઈ જે તુહો માહર પક્ષ કરે, તપાનો ઉપાધ્યાય સંઘાતિ માહરઈ શ્રી અલ-યદેવસૂરી સંબંધી ચર્યા છઈ, તે મહાત્મા સર્વ ચોકકા આચાર્ય ઉપાધ્યાય ગણી

* અહિંથી પછી આગળ એક પાતું નહિ મળવાથી સંબંધ તુટક રહ્યો છે. એ પછીના પત્રમાં જે હકીકત છે તે ચોકડીઓ નીચેથી શુર થાય છે. સંઆહક.

* ખરતરગચ્છ પ્રચારક શ્રી જિનવલ્લભસુરિના સંબંધમાં આ કથન છે, આ સાથે સંબંધ ધરાવનારી વિશેષ હકીકત નહિ મળેલા પાનામાં જતી રહી છે.—સંઆહક.

મહોપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગર ગણિ.

૮૭

પંન્યાસ સર્વ મિલી કહવા લાગા, જ્યે અહો તદ્દારો પક્ષ કરસ્યુ, તે સાંભલી ધન-
શબ્દ શ્રી ઉપાધ્યાયજીનંદ્ર કહવરાવ્યું જે આપણુ શ્રી અભયદેવ સૂરીશ્વર આશ્રી
ચર્ચા કરસ્યુ, શ્રી ઉપાધ્યાયજીનંદ્ર કહું, જે અહો એકુનંદ અર્ચિ પાટણમ.ડિં આવ્યા
છું, ચર્ચા કીજઈ જે શ્રી અભયદેવસૂરિ ખરતર થયાઈ તો ખરતરની સામાચારી
ખરી અન્યથા જુઠી શાસ્ત્ર કાઢીઈ, પછઈ ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિઈ પાટણ-
મધ્યે વડી પોસાલનો ભંડાર સર્વ જોયો, લહુડી પોસાળનો ભંડાર જોયો, તે જે
ભંડાર મધ્યે વડી પોસાલનો કીધો ગ્રંથ ઉત્સૂત્રકદ કુફદાલ ગ્રંથ સટીક નીકળ્યો તે
મધ્યે પૂનમિઆ, ખરતર, આચલિઆં, સાઠપૂનમિઆ, આગમિઆ, એ પાંચનો આ
મૂલ વૃત્તાંત નીકળ્યો, એ પાંચનઈ જમાલિ સરિષાં નિહાવ કહાં છઈ, અનઈ તપા-
ગચ્છનઈ જ વિષઈ ચારિત્ર છઈ ઇત્યાદિક લિખ્યું છઈ, તે વ્રતિ પા-
મ્યાં, તે ગ્રંથલિખાવી લીધો પાટણનગર શ્રેષ્ઠીવુ. સિવા પ્રમુખ આગલિ
વાંચી દેખાડ્યો, તે ખરતર સાંભળી ઘણો દ્રેષ પામ્યાં, પછઈ છાનો
નફર એક કરી ખંભાયતિ શ્રી વિજયદાનસૂરિનંદ્ર લેખ લિખ્યો જે અહો
તુલ્કનંદ્ર વાંદીઈ, પૂજઈ, સાહમાં આવીઈ, આહાર વ્યવહાર સાચવીઈ, ખરતર તપા
એક કહવરાઈ ડાળી જિમણી આંખિ જિનશાસનની એકવી પ્રીતિ છઈ. અનઈ શ્રી
અભયદેવસૂરિનંદ્ર ખરતર સર્વ જાણઈ છઈ. તુલ્કારાં ગીતાર્થ પણિ ઈમ કહતાં કહઈ
છઈ તે ભણી તુલ્કો લિખી આપજ્યો જ્યે શ્રી અભયદેવસૂરિ ખરતર છઈ. એકવું
લિખી આપો તો રાગદ્રેષ મિટઈ તુલ્કો તો મહાંત છે રાગદ્રેષના વારનાર તીર્થકર
સમાન છે. ઇત્યાદિક સ્તુતિ કરી લેખ લિખી નફર કરી છાનો મોકલ્યો તે મધ્યે
એક શ્રાવક આપણો હતો તેણઈ રાત્રિ આવી સર્વ સમાચાર કહ્યો. તિવારઈ શ્રી
ઉપાધ્યાયજીનંદ્ર વુ સિવો પ્રમુખ શ્રાવક તેડાવ્યા સર્વ સમાચાર કહ્યો એક
નફર સંઘઈ મોકલ્યો શ્રી ઉપાધ્યાયજીનંદ્ર શ્રી વિજયદાનસૂરિશ્વરનંદ્ર લિખ્યું જે અહો
પૂર્વાચાર્ય સુવિહિત શ્રી સુનિસુન્દરસૂરિ પ્રમુખાના કીધા ગ્રંથ કાઢ્યા છઈ તે મધ્યે
શ્રી અભયદેવસૂરિ ખરતર નથી અનઈ ખરતરની સામાચારી ખોટી છઈ. તે માટઈ
તુલ્કો વિચારી ખરતરનંદ્ર લિખી આપજ્યો ઇત્યાદિક લિખી રાત્રિ નફર ચલવો.
ખરતરનો નફર પહિલા પુકતો. તે લેખ ખરતરનાં સાવક મિત્રી વખાણુ ઉકતઈ શ્રી
પૂજ્ય ધ્યાન ળયસતઈ આવ્યા વાંદ્યાં. ઘણી પ્રશંસા કરી કહવાં લાગા જે પૂજ્ય !
શ્રી અભયદેવસૂરિ કૂંણુ ગચ્છ મધ્યે હૂઆ ? તિવારઈ શ્રી પૂજ્યજીનંદ્ર આમ કીધું
જે પ્રઘોષઈ તો ખરતર કહવરાવઈ છઈ. તે સાંભલી ખરતર ખોટ્યા જે પૂજ્ય ! એ-
તલું લિખી આપો જિમ દંદ નાસઈ. ઈમ કહી કાગલ આપ્યો. તિવારઈ આચાર્ય
શ્રી હીરવિજયસૂરિનંદ્ર શ્રી પૂજ્યજીનંદ્ર આજ્ઞા દીધી જે લિખી આપો. તિવારઈ શ્રી

આચાર્યજી કહું જ્યે હવડા તે ધ્યાન ગયકહું છું, મધ્યાનહ પછી લિખી આ-
પસ્યું. ઇમં કહી પાછા વાળ્યા પછઈ સધ્યાનહ પછી વડી સર્વ ખરતર મિલી
આવ્યા. શ્રી પૂજ્યશ્રી આચાર્યજી પાનઈ જ્યે અહનઈ લિખી આપો. એકતઈ સ-
મઈ સં. ઉદયકરણ વ. પાસદત્ત પ્રમુખ શ્રાવક પૂછ ! લાગાં—ભગવન્જી ! સ્યું
લિખી આપો છો ? તિવારઈ શ્રી પૂજ્યજી કહવા લાગાં જ્યે પાટણુમાહિં ખરતર
અનઈ શ્રી ઉપાધ્યાય ધર્મસાગર ગણિનઈ માંડિયાર્યા અભયદેવસૂરિ સંગંધી
ચર્યા થાઈ છઈ. અનઈ ઇંદાનાં ખરતર લિખ્યું માંડઈ છઈ અનઈ પ્રથેપઈ શ્રી અ-
ભયદેવસૂરિ ખરતર કહવરાવઈ છઈ. તે લિખ્યું ગાઈ છઈ, તિવારઈ સં. ઉદય-
કર્ણ પ્રમુખ સંઘ કહવા લાગાં જ્યે પાટણુનો તુહનઈ શ્રી ઉપાધ્યાયનો લેખ આવ્યો
કિંવા નથી આવ્યો ? તિવારઈ શ્રી પૂજ્યજી કહવા લાગાં જ્યે અહનઈ કિસ્યોઈ સ-
માચાર નથી આવ્યો. તિવારઈ સંઘ કહવા લાગો જ્યે શ્રી ઉપાધ્યાયનો સ-
માચાર આવવા કિસ્યો પછઈ વિચારિનઈ લિખી આવ જ્યે. તિહાં માંડો માંડિં
પણે પરકયું હુસ્યઈ તે હોકડા ફૂલ આવસ્યઈ. ઇત્યાદિક કહા પછી લિખી નાખ્યું.
ખરતર ઊડી ગયા. પછઈ લાંઝિ પાટણુનો નફર આવ્યો. શ્રી ઉપાધ્યાયજીનો નફરઈ
લેખ આવ્યો તે લેખ મધ્યે પૂર્વાચાર્યના ગ્રંથના ૨૧ વામ પૂર્વક લિખ્યા હતાં જે
એતલાં ગ્રંથની મેલઈ શ્રી અભય દેવસૂરિ ખરતર નથી કહા. અનઈ નવી પ્રરૂપણા
કરી ૩૬૦ બોલ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ પ્રકાશ્યા છઈ. તથા

ન ઊવિંતિ જહા દેહં ઓસરણે માવજિગ વરિંદાણ ।

તહ તપ્પડિમં પિ સયા પૂર્ણંતિ ન સવ્વ નીરીઓ ॥

ઇત્યાદિ ખરતર કૃત ચૈત્યવંદન કુલક વૃત્તિ મધ્યે છઈ, ઇત્યાદિક ઘણા ગ્રંથ-
ની સમ્મતિ લિખી મોકલી. તે શ્રી પૂજ્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિ આચાર્ય શ્રી હીરવિ-
જયસૂરિઈ પાંચ્યા પછઈ વિચાર કીયો જ્યે સર્વથા ગ્રંથ લેખ્યા ન જઈ ખરતરનઈ
લિખી ના આપ્યું. પછઈ પ્રમાણિં સર્વે ખરતર મિલી આવ્યાં વાંટી કહેવા લાગાં જ્યે
પૂજ્ય લિખી આપો. તિવારઈ શ્રી પૂજ્યજી કીધું જ્યે લિખી ન આપાઈ તુહો
એક ગ્રંથ મધ્યે શ્રી અભયદેવસૂરિ ખરતર એહવા અક્ષર દેખાડો. શ્રી ઉપાધ્યાયજી
અહનઈ ૨૧ ગ્રંથની સમ્મતિ લિખી મોકલી છઈ તે માટઈ પૂર્વાચાર્યના
વચન લેખ્યા ન જઈ. તે રાંભડી ખરતર ઊડી ગયાં. શ્રી વિજય-
દાનસૂરિશ્વરઈ પાછું શ્રી ઉપાધ્યાયજીનઈ લિખી મોકલ્યું અહો ખરતરનઈ
લિખી નથી આપ્યું. ઇત્યાદિક વિષે નફર પાછો વાળ્યો. પછઈ શ્રી ઉપા-
ધ્યાયજી શ્રી ધર્મસાગર ગણીઈ સ્પષ્ટ પણઈ ખરતર સંઘાતં ચર્યા કરવા માંડી

આસકિત રહિત કર્મ.

૯૯

ખરતરની સમાચારી ખોટી શ્રી અભયદેવસૂરિ ખરતર નહિ. ઇત્યાદિક થાપી જિન-
શાસનની ઉન્નતિ કરી. તિહાં ઐવિદ્યુક્તમતોમૂત્ર દિપિકા ગ્રંથ ૧૬૧૭ વર્ષ કીધો. શ્રી
પાટણ નગરનો સંઘની વુ સિવા શ્રી ઉપાધ્યાયજીના પરમ ભક્ત થયા. તિહાથી શ્રી
ઉપાધ્યાયજી ચાલ્યા અહિમત્રગર પધારયા ચંડમાધુ' રહી ઉ. શ્રી લલિતસાગરગણિ
પ્રમુખ જણા પનઈ દીક્ષા દી પી. તે દેઈ રાજનગર પધારયા. તત્ર રાજનગર મઠ્યે
પાતશાહિ મહિમુદનો મજ્જર યંત્રીથર યોલા નામઈ પાતશાહિનું દીધું નામ નગ-
દિનમલક પાંચશઈ હવચી પૂછઈ પઠઈ. એહુનો સકલ ગુજરાતનો ઘણીનો પ્રધાન
તિ શ્રી ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિનું સાહમીહીઉં કીધું. જિ સહસ્ર નાલિઅર
પ્રભાવનાઈ ખરતરનાં દિનપ્રતિદિન વખાણુ પાંચશઈ માણસ સંઘાતિ' સાંભલઈ.
ચાર માસ પ્રભાવના કી જિનશાસનની ઉન્નતિ કરી. તિહાં પાટણથી વુ. સિવા
વાંદવા સાડ આગ્યા તે મલિક સંઘાતિ' પરમ પ્રેમ થયો. ઘણા ઘણા મહો-
ત્સવ થયાં. મંત્રી ગણો વુ સિવા પ્રમુખ રાજનગરનો સંઘ શ્રીઉપાધ્યાયજીનું વખાણુ
સાંભલઈ. અનેક વિચાર શાસ્ત્રના પૂછઈ. શ્રી ઉપાધ્યાય પણિ દરિઆની પરિ ગાણ
સર્વ સદેહ ટાલઈ. તિહાં મં. ગણોઈ પ્રતિમા આપી પ્રશ્ન પૂછયુ. *

આસકિત રહિત કર્મ.

(ગતાંક જીમના પૃષ્ઠ ૪૩ થી શરૂ.)

૪

નિષ્કામ વૃત્તિથી કર્મ કરવાની ભાવના જે મહાપુરુષોને પ્રાપ્ત થઈ છે તેઓ
કીર્તિની, વિભવની, જ્ઞાનની, હુનીઆના પ્રાકૃત જનસમુદાય વડે ઉચ્ચારતી વાહ-
વાહની કરી પરવા રાખતા નથી. જળાન આત્માઓ જે બધાને બાળકના રમકડાં
સમજે છે. અને મોટી ઉમરના માણસો જે બાળકોના ઢોંગલી ઢોંગલામાં કરો

* અર્થથી પછાતું પાતું ત્રુટિ છે તે પછી જીમ જ પાતાં છે તેમાં ખરતર ગચ્છ સંઘંધી
ખંડન મંડન છે. મુખ્ય કરીને ખરતર ગચ્છની ઉત્પત્તિ જિનેશ્વરસૂરિથી નહિ પણ જિનદત્તસૂરિથી
થઈ છે અભયદેવસૂરિ ખરતર ગચ્છમાં થઈ શકતા નથી. જિનવલ્લભસૂરિએ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ પ્રશ્નણા
કરી છે. વિગેરે જે ચચાંતા વિષયો તે ઉપર લખાયાં હોય ત્યાં આપેલું છે, જે પ્રવચનપરિચ્છા
માં પણ આપેલું છે. જે સંઘંધ પણુ સંપૂર્ણ નથી. જાનીને ક્યાંએથી એ પ્રતિ સંપૂર્ણ મળી
આવે તો એ ઉપાધ્યાયના જીવન સંઘંધી ઘણુંક આણુમાં આવે એમ આ આપેલા લખાણથી
સ્પષ્ટ જણાય છે.

સંઆહુક.

૬૦

શ્રી અણ્ણાનંદ પ્રકાશ.

આનંદ લેતા નથી તેમ અનાસકત પુરૂષો દુનીઆ જે પારિતોષિક તેમને આપી શકે તેમ છે તેમાં કશો રસ માનતા નથી. તેઓ એ બધી ચીજો બાળકોના માટેજ રહેવા દે છે. કેમકે તેઓ જાણે છે પોતાને તેમાં કશો આનંદ આવે તેમ નથી, છતાં બાળકોના મનથી તેની કીમત છે. આથી જ્યારે કર્તવ્યના પરિણામની અથવા પ્રયત્નના ફળની વહેંચણી દુનીઆ કરે છે, ત્યારે તેઓ પોતે તે સ્વીકારવા માટે હાથ લાંબાવવાને બદલે, ફળમાં આનંદ માનનારા બાળકોને મોઢા આગળ ધરે છે, અને તેમના હસ્તમાં ફળ મુકાવીને તેના વડે ઉત્પન્ન થતો બાળકના મુખ ઉપરનો આનંદ અવલોકી પોતે તૃપ્ત થાય છે. તેમનો આનંદ કર્તવ્યમાં છે, પરિણામમાં નથી. ધર્મ પ્રિય મનુષ્યો જેમ ઉપાશ્રયમાં દહાણી માટે જતા નથી, અને ઉપાશ્રયમાંથી છુટતી વખતે કદાચ દહેણી મળે છે તો તેઓ સાથેના બાળકોના હાથમાં તેનું ગ્રહણ કરાવે છે, તેમ અગ્રંથ પરિણામે કર્તવ્ય કરનાર મનુષ્ય પરિણામ અર્થે કાર્ય કરતો નથી અને તેમ છતાં કદાચ પરિણામ આવે તો તેમાં તેનો રસ, ઉપાશ્રયની દહેણીમાં મળતા પતાસાથી અધિક હોતો નથી.

ઘણીવાર જ્યારે દુનિઆ પરિણામ સ્વીકારવા માટે તેને બહુ આગ્રહ કરે છે ત્યારે તેમના સંતોષની ખાતર કદાચ તેને સ્વીકારે છે ખરા, છતાં હૃદયથી તેમને એ સ્વીકારમાં કશો આનંદ રહેલો હોતો નથી. તેઓ કદાચ પોતાની છાતી ઉપર સી. આઈ. ઈ. કે. કે. સી. એસ. આઈ. નો ખીતાબ ટીંગાડવાની રજા આપે છે, છતાં સાચા મહાજનો તેને અને સોનેરી રીંગનના કટકાને જોઈને અંતઃકરણમાં હસ્યા કરતા હોય છે. તેઓની આ હૃદય સ્થિતિ આસપાસનો સમુદાય સમજી શકતો નથી. તેથી આવા મહાપુરૂષને તેઓ પોતાના ટોળા મંહેના એક તરીકે માની લે છે. કેમકે મહાપુરૂષનું મહત્ત્વ કોઈ પ્રકારના બાહ્ય દેખાવમાં ભાગ્યેજ પ્રતિબિંબીત થાય છે. પ્રાકૃત ટોળામાં અને મહાપુરૂષમાં તફાવત શું એ પ્રશ્ન જો તમે અમને પૂછો તો અમે જોટલોજ ઉત્તર આપીએ તેમ છીએ કે “મહાપુરૂષો એ બધો ભેદ જાણે છે અને પ્રાકૃત સમુદાય તે જાણતો નથી.”

આ ઉપરથી તમે જોઈ શક્યા હશે કે અનાસકિત એજ સર્વ કાર્યનું રહસ્ય (Secret of work) છે, અગ્રંથ પરિણામે વર્તવાની શુભ કુંચી છે, કર્મયોગનો મર્મ છે, અને આપણા જીવનનો છેવટનો સાર છે. ઘણા માણસો અનાસકિતનો અર્થ એવો માને છે કે એવું જીવન ગુન્દરવાના ઉચ્ચેદવારે બધા પ્રકારનો આનંદ પોતાના જીવનમાંથી બાદ કરી નાંખવો જોઈએ. શમ, દમ, લીપણ તિતિશ્ચ, કલેશકારક વૃત્ત, ઉપવાસ આદિની પરંપરારૂપ તેજો બની જવું જોઈએ.

આસક્તિ રહિત કર્મ.

૯૧

અને ટુંકામાં ટુંકીઆમાં જે કાંઈ આનંદરૂપ, સુખદાયક તૃપ્તિકારક છે તેનો એકદમ ખડિંકાર કરી દેવો જોઈએ. આ પ્રકારની માન્યતા તદ્દન ખોટી છે, અને વસ્તુ સ્વરૂપની વિપરિત સમજણમાંથી એવી જાંતિ ઉદ્ભવે છે. આસક્તિ રહિત કર્મનું સ્વરૂપ સમજનારનો આનંદ અને સુખ ઘટવાને બદલે ઉલટો ઉલટો હઠારોગણો વધે છે. તેવો આત્મા પ્રત્યેક સ્થળેથી આનંદ અને તૃપ્તિજ લઈ શકે છે. આ વિશ્વ તેને આનંદમાંથી ઉપજેલું, આનંદમાંજ વિહરતું, અને આનંદની પૂર્ણતા ભણીજ ગતિ કરતું ભાસે છે. તે વિગ્રહના સ્થાને લીલા જીએ છે. પ્રત્યેક સુખદાયક કે દુઃખદાયક ભાસતી ઘટનામાં તે કોઈ મહાન યોજના પૂર્ણ થવાના ક્રમ ઉપર ગતિ કરતી જીએ છે. તેના મનથી બધું ઠીકજ થાય છે, યોગ્યજ થાય છે, જે કાંઈ સારામાં સારું થવા યોગ્ય છે તેજ થાય છે, એવી અંતર્જાતિ, હકૂ, બદ્ધમૂળ શ્રદ્ધા હોય છે. ખેલ, દુષ્કાળ, વિગ્રહ, મહામારી એ બધામાં એકજ શ્રેયસ્કર સંકેત, તેના આંતર ચક્ષુઓ સમક્ષ ઉપસ્થિત હોય છે.

અનાસકત યોગી અને પ્રાકૃત મનુષ્ય પ્રાણીમાં એક મહાન ભેદ એ હોય છે કે જ્યારે પ્રાકૃત મનુષ્ય પોતાના સુખનો આધાર અમુક વસ્તુઓ અને પ્રાણી પદાર્થો ઉપર હોવાનું માનતો હોય છે, ત્યારે મુક્ત આત્મા, અથવા અખંધ પરિણામે વિહરનાર યોગીજનોના હૃદયમાં, એટલો સાક્ષાત્કાર અત્યંત સુદૃઢ હોય છે કે તેમનું સુખ કોઈ બાહ્ય પદાર્થ વિશેષમાં અથવા પ્રાણી પદાર્થ ઉપર નથી, પરંતુ સુખ અંતરમાં રહેલું છે અને બહાર શોધવાથી તે કદી મળે તેમ નથી. આથી તે મહાજનો વિપરિત ભાસતા સંયોગો પરિસ્થિતિઓ અને અનિષ્ટતાઓને પોતાના હૃદયબળથી અનુકુળ બનાવી શકે છે. જ્યાં પામર મનુષ્યો દુઃખ, ત્રાસ, કષ્ટ, અસંતોષ કલેશ આદિનું નિમત્ત જીએ છે, ત્યાં બળવાન આત્માઓ અરૂચિકર પરિવેશમાં રહેલું, મંગળ વિધાન અને કલ્યાણકર સંકેતનું દર્શન કરે છે. અંતરની સુખમય કે દુઃખમય અવસ્થાનો આધાર સંયોગોના સુખદાયકપણા કે દુઃખદાયકપણા ઉપર નથી, પરંતુ તેવા સંયોગો પ્રત્યેના આપણા વલણ (Attitude) ઉપર છે. આપણા હૃદય કોણ (Angle of vision) ઉપર તે ભાવનાનું સ્વરૂપ અવલંબીને રહે છે. આથીજ જૈન શાસ્ત્રકારે વેદનીય કર્મને “અઘાતીકર્મ” ની કોટીમાં ગણ્યું છે, અને તે પ્રકારે વિશ્વને ઉપદેશ્યું છે કે શાતા વેદનીય કે અશાતા વેદનીય નામથી ઓળખાતા કાર્મીક સંયોગોમાં, આપણા સ્વરૂપનો ઘાત કરવાનું, અર્થાત આપણી ઇચ્છા વિરૂદ્ધ આપણા ઉપર અસર કરવાનું, કોઈ પ્રકારનું સ્વભાવગત સામર્થ્ય (inherent power) નથી. સંયોગોના સુખદાયકપણા કે દુઃખદાયકપણાનો આધાર મોહનીય કર્મની ગૌણતા કે બહુલતા ઉપર રહેલો છે,

૬૨

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

અર્થાત મોહમાં લપટવાના આપણાં સ્વભાવના તારામ્ય ઉપર આપણી સુખમયતા કે દુઃખમયતાની ભાવના નિર્ભર છે, એ કદી ન ભૂલવું જોઈએ. જ્યાંસુધી મનુષ્ય અમુક પ્રાણી પદાર્થમાં લપટાઈને રહે છે, અને પોતાના સુખનો આધાર તે પ્રાણી પદાર્થમાં કંઈપણ છે, ત્યાંસુધી તે મનુષ્ય તે તે પ્રાણી પદાર્થનો શુભામ છે, અને તે પોતાનું જીવન દાસત્વમાં વિતાવે છે, પરંતુ જ્યારે તે પોતાને એ મોહની આંટીમાંથી મુક્ત કરે છે, ત્યારે તે પોતાનું સ્વામીત્વ, સ્વાતંત્ર્ય, અને સ્વત્વાધિકાર પુનઃ પ્રાપ્ત કરે છે, એટલું જ નહીં પણ પોતાના ભિતરમાં રહેલું સુખનું, આનંદનું, તૃપ્તિનું સ્વભાવગત આમઝરણુ મેળવી શકે છે, પરંતુ એટલું નિરંતર સ્મૃતિમાં રાખવું જોઈએ કે, અનાશક્તિના અર્થ દુઃખનું શુભપણું, અનાયાજીપણું, પ્રેમ હિનત્વ નથી, એથી ઉઠતું અપંથ આત્મા નિરવધિ પ્રેમની ભાવનાનો પરિચય આપી શકે છે. પ્રેમ અને મોહમાં ભેદ એટલો જ છે કે, મોહ એ સ્વાર્થની દુર્ગંધવાળો હોય છે અને પ્રેમ સ્વાર્થ રહિત નિર્હિતુક હોય છે, વિષયાંતરમાં ઉતરી પડવાના ભયથી અમે આ સ્થળે પ્રેમ અને મોહનું સ્વરૂપ વિસ્તારતા અચકાઈએ છીએ.

જે મનુષ્યો મોહાંધ જીવન ગુજારે છે, અને અમુક પ્રાણી પદાર્થોમાં પોતાના સુખ અને આનંદનું અવલંબન કરે છે, તેઓના મનથી અમે ઉપર જણાવ્યું તે પ્રકારનું આસક્તિ રહિત જીવન શુભાર્થિ ભરેલું અને અચ્ચકાઈ જણાયે, તેઓ એટલું જ બોલી ઉભા રહેશે કે, “આ તરીકે જીવન કહેવામાં તે સુંદર જણાય છે તેની ના નથી, પરંતુ પરિણામની આશા વિના કામ કરવું એ કેવી રીતે મનવા જોગ છે?” અને આ પ્રમાણે તેના આંતઃકરણમાં શકા થાય તે સ્વાભાવિક છે, કેમકે એ ઉચ્ચતર જીવનનો તેણે કોઈ કાળે અનુભવ કર્યો નહોતો નથી. દેશના રક્ષણમાટે અથવા કોઈ એકાદ ભાવના કે સિદ્ધાંતને ખાતર જ્યુદ્ધમાં મથા કલાત્તાર વીર યોદ્ધાનું વર્તન જેમ એક વેપારીને સાહસ અને મૂર્ખાઈ ભરેલું લાગે છે, તે આસક્ત મનુષ્યને ફળનો અલિસંધિ અથવા પ્રવિણતાનો આશા વિનાનું વર્તન અર્થ રહિત અને બેવકુફી ભરેલું જણાય છે. પરંતુ સાચા મનુષ્યો એ પોતાના જ કાર્ય પ્રદેશમાં જરા બારીકાઈથી અવલોકન કરશે તે સમજી જણાશે કે, અમુક પરિણામને લક્ષ્યમાં રાખીને કામ કરનાર મનુષ્ય કરતા કાર્યમાં પોતામાં રત્ન સમજીને, કાર્યને ખાતર કામ કરનાર મનુષ્ય ઘણું જ સુંદર કામ કરી શકે છે, તમે પોતે એકાદ દુકાનમાં એપ્રીસમાં અથવા કારખાનામાં જઈને જ્યાં ઘણા મનુષ્યો કામ કરી રહ્યા છે, ત્યાં જરા નજર કરો, તમને તુર્તજ જણાશે કે ત્યાં જે પ્રકારના મનુષ્યો કામ કરે છે, એક પ્રકાર એવો માલુમ પડશે કે, જેઓની નજર પોતાની રોજની દાડી (wages)

આસક્તિ રહિત કર્મ.

૬૬

ઉપર છે. અર્થાત્ તેના મનમાં એમજ રમ્યા કરતું હોય છે કે “હવે ઝટ પાંચનો ટકોરો થાય તો આપણું દનીયું પુરું થાય અને આઠ આના કે રૂપીએ આપણા ખાતે જમા બાબત ઉપર ચઢી જાય.” તેમની નજર હરતા ફરતા ઘડીઆળના કાંટા ઉપર છે, જેથી રખેને છુટવાના ટાઈમ કરતાં એકપણ મીનીટ વધુ વીતી ન જાય તેમનું અંતઃકરણ રોજના પૈસા અને છુટી મળવાનું સુચવતા ઘડીઆળના ટકોરા ઉપર જામેલું રહે છે. કામને તેઓ વેઠ ગણે છે. પ્રભુએ માથે નાખેલી આફત ગણે છે. અને છુટી મળતા તેમનું હૃદય કમળ સોજે કળાએ વિકસે છે. બીજા પ્રકારના મનુષ્યો એવા જણાશે કે જેઓ અલગત પોતાના કાર્યને પોતાના નિર્વાહનું સાધન ગણે છે, છતાં તેના કામમાં તેને એટલો બધો રસ હોય છે કે કામ દરમ્યાન તે પૈસાને ખાતર કામ કરે છે તે હકીકત બૂટી જાય છે. પોતાને અમુક કલાક કામ કરવાનું હોય છે તેનું પણ તેને વિસ્મરણ થાય છે. અને પોતાનું કામ બને તેટલું સારી રીતે, સુંદર અને સંતોષકારક થાય તેવી વૃત્તિથી કાળની ગતિના ભાન વિના, ઘસડાયે જાય છે. કામના રસમાં રસમાં સાંઝ પડી જાય છતાં પણ તેને ખમર પડતી નથી.

આ બે પ્રકારના મનુષ્યોમાંથી પ્રિય વાચક ! તમે કેાને પસંદ કરો છો ? ઘડીઆળના કાંટા ઉપર હોળો ફેરવ્યા કરનાર પ્રથમ પ્રકારના મનુષ્યને કે કામમાં રસ સમજી કામને ખાતર કામ કરનાર બીજા પ્રકારના મનુષ્યને ? અમને ખાત્રી છે કે આટલા વાંચન પછી આપ બીજા પ્રકારના મનુષ્યની હૃદય સ્થિતિની ઉચ્ચતરતા સમજતા શીખ્યા છો.

ઉપરોક્ત બીજા પ્રકારના અનેક મનુષ્યો વર્તમાનમાં છે. તેઓ ખરેખર આસક્તિ રહિત કર્મના એક સ્વરૂપનો પોતાના જીવનમાં પરિચય આપે છે. વિશ્વનું સારામાં સારું કામ તેમના વડેજ થાય છે કે જેઓ પોતાના કાર્યમાં રસ લે છે. માત્ર રોજ કે પગાર કમાવાના ઝંરાદાથી પોતાના નિત્યના કાર્યની ગતિ સોંપરા જેઓ નિકળે છે તેઓ કશુંજ જીવવા જેવું કાર્ય કરી શકતાં નથી. વિશ્વના મોટામાં મોટા કુશળ ચિત્રકારો, અદ્ભૂત કાવ્યોની સુધા-સરિતા વહેવરાવનારા પ્રતિભાસંપન્ન કવિઓ, જગતને હાસ્ય, રૂઢન, શોક આદિ રસ-ભાવોમાં નિમજ્જન કરાવનાર મહાન નવલકથાકારો, પોતાની સ્વર-લહરી વડે સજીવ સૃષ્ટિને તાનના હિંદોલ ઉપર ચઢાવનારા ગાયકો એ બધા ધાંધ પોતાના કાર્યને વેઠ કે આફતરૂપે ગણતા નથી. પરંતુ તેમને તેમાં રસ રહેલો છે માટે તેઓ તેવા અદ્ભૂત કાર્યો કરી શકે છે. તેઓ પોતાના આત્મામાં

૬૪

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

જે કાંઈ રહેલું છે તેનો બાહ્ય સૃષ્ટિમાં બહિર્ભાવ કરવા માટે મથી રહ્યા હોય છે તેઓ જ્યારે કામ કરતા હોય ત્યારે તેમને નથી હોતું ભૂખનું ભાન કે નથી હોતું શીત, ગરમી કે વર્ષાનું ભાન. કાળની ગતિ પણ તેમના માટે અર્થ રહિત હોય છે. કેટલો સમય વીત્યો, મારા નીમેલા સમય કરના મે વધારે વાર કામ તો નથી ખેંચ્યું ને એવો જ્યાલ સરખો પણ તેમને આવતો નથી. તેમના કાર્યમાં, અને કાર્યથી ઉત્પન્ન થતા રસમાં તેઓ તક્લીન હોય છે. આત્મ-પર્યાપ્ત હોય છે. પેટને ખાતર આ બધા ધામા ઉધામા કરવા પડે છે.” એવું પામરનું કથન કે કાયરની ભાવના તેમના આત્મામાં કદી પ્રવેશતું નથી. પેટના ખાડો પુરાવો એ તેમના મનથી છેકજ ગૌણ અકિચિત્કર વિષય છે. કપાસનું વાવેતર જેમ ખેડુત સાંડીઓને ખાતર કરતો નથી, તેમ છતાં સાંડીઓ આવીજ મળે છે, તેમ નિર્વાહ-સામગ્રી તે પુરૂષોને તેમના કાર્યમાંથી મળીજ રહે છે તેમનું કાર્ય નિર્વાહને ખાતર નહીં પણ કાર્ય માંહેના રસને ખાતર, આનંદને ખાતર હોય છે. જેમણે દુનીયામાં કાંઈક વિજય મેળવ્યો છે, પ્રવૃત્તિની કોઈ એકાદ શુભામાં અગ્રણી હોય છે તેઓ અવશ્ય જાણે અજાણે પરિણામમાં આસક્તિ રહિત અને કામમાં રસ સમજીને કામ કરનાર હોય છે. અલપત તેમનું પરિણામ તેમને મળેલું હોય છે, છતાં તે પરિણામ કામમાં રસમયતાને લીધે મળ્યું હોય છે, નહીં કે પરિણામ મેળવવાની હાયવરાળ રાખવાથી. દુનીયાના બધા મહાન કાર્યો આમ જ થયા છે અને એમ જ થવા યોગ્ય છે.

ઘણા અદ્યક્ષ મનુષ્યો એમ માનતા હોય છે કે “અગાંધ પરિણામે કાર્ય કરનારા પુરૂષો માત્ર પોતાની ભાવનાની સૃષ્ટિમાં જ વિહાર કરનાર હોય છે. દુનીયાદારીના વ્યવહાર પ્રતિનોના તોડ તેવા માત્ર લબ્ય સ્વપ્નોના આદમીઓથી કદી બને નહીં. તત્વના પ્રદેશમાં વિચરનારના અંતઃકરણમાં માત્ર તર્કોના કોરડા વણાતા હોય છે. તેમનું જીવન-વસ્ત્ર માત્ર ભાવનાઓના જ વાણાતાણાથી વણાયેલું હોય છે, દુકામાં જગતના વ્યવહારીક ક્ષેત્રમાં તેઓ કશી ઘાડ મારી શકે નહીં.” આવું માનનારા મનુષ્યો માત્ર સપાટી ઉપર જોઈને જ બધો નિર્ણય ખાંચી દે છે. શાંત અક્ષુબ્ધ પાસીરીક મહાસાગરનો તરંગ રહિત જળસમુદ્ર જોઈ, તેમાં કશી જ ઉંડાણ નથી એમ કોઈ મુર્ખ મનુષ્ય માની લે, તેના જેવી જ ઉપરોક્ત માન્યતા છે. સમુદ્રના વાસ્તવીક ઉંડાણનું ધોરણ જેમ તોફાન ભરેલી સ્થિતિ નથી, તેમ વ્યવહાર હડાપણ અને ચતુરતાનું ધોરણ કાંઈ ધમાધમ કે તોફાન મચાવી મુકવામાં, અથવા શોર મકોર કરી મુકી દુનીયાનું ધ્યાન ખેંચવામાં નથી. વિશ્વ માંહેની પ્રવૃત્તિઓની બધી શાખાઓમાં અનાસક્ત પુરૂષો અથવા “વ્યવહાર મહાત્માઓ જ”

આસક્તિ સંહિત કર્મ.

૯૫

(Practical Mystie) ખરું પાણી ખતાવી શકે છે. વિશ્વમાં મહદ્ અવસ્થાંતરો માનસીક, આધ્યાત્મીક અને આધિભૌતિક પરિવર્તનો તેવા વ્યવહાર યોગીજનો વડે જ ઉપજી આવ્યા છે. માત્ર સપાટી ઉપર જ ઉદ્ધોગ કરનાર કશી ઉડી અને સ્થાયી અસર ઉપજવી શકતો નથી. વિવેકાનંદ, રામતીર્થ, દયાનંદ, કેશવચંદ્ર, આદિ સદ્ગત મહાજનો આ યુગમાં જે કાંઈ કરી ગયા છે, અને મીસીસ બીસન્ટ, રવિન્દ્રનાથ; ગાંધી, માલવીયા આદિ વર્તમાનમાં કરી રહ્યા છે તે એકલા દુનીઆદારીના ડહાપણવાળા અને વાણિજ્યવૃત્તિ વડે જ બધા કાર્યમાં પ્રેરનારા પ્રાકૃત મનુષ્યોથી શું કદી ખની શકે તેમ છે ? નહીં જ. મહાજનોનાં કાર્યો, પરિણામ મેળવવાની સ્પૃહામાંથી નથી, પરંતુ કર્તવ્યબુદ્ધિમાંથી, ઈશ્વર પ્રેરીત ધર્મ (Duty) ની ભાવનામાંથી ઉદ્ભવે છે. તેમની અનાસક્તિ તેમને એવું બળ આપે છે કે જે આસક્ત પામરમાં નથી હોતું. અનાસક્ત નિર્ભય હોય છે, વીરત્વથી ઉભરાતા અંતઃકરણનો હોય છે તેના હૃદયમાં એવી દૃઢ પ્રતીતિ હોય છે કે મારા સુખનો આધાર અમુક બાહ્ય સંયોગો કે પરિસ્થિતિઓ ઉપર નથી, અને ગમે તેવા કપરા સંયોગો અને વિકટ મામલામાંથી પણ મનની જેમીને તેવી સખળ અવસ્થા સંહિત હું સોંસરો નીકળી શકીશ. તે જાણતો હોય છે કે હું જે અચળ ખડક ઉપર ઉભો છું તે ખડકને સમુદ્રનું ઘુઘવતું તોફાન તોડી નાખી શકે તેમ નથી, પરંતુ ઉભરા તે તોફાની મોજાઓ તે ખડક ઉપર અફળાઈને છીન્નછીન્ન થઈ જશે. વળી તે જાણતો હોય છે કે હું મારી ક્ષુદ્ર સત્તા વડેજ કામ કરું છું એમ નથી, પરંતુ તેજા સ્વરૂપ પછવાડે જે અનત શક્તિમાન સત્તા રહેલી છે તે વડે કરું છું. આ પ્રકારની શ્રદ્ધા તેને જે બળ અર્પી શકે છે, તે બળ અને ઉત્સાહનું સ્વરૂપ, જેમણે પોતાના સુખના આધાર અમુક પદાર્થો ઉપર માનેલો હોય છે, તેઓ કદાચી પણ શકતા નથી. પોતાની અમુક યોજના નિષ્ફળ જતાં. અથવા અમુક પ્રાણી પદાર્થોમાંથી તેના માટે સુખ કે આનંદનો વહતો પ્રવાહ અટકી પડતાં તે પોતાનું આવી બન્યું ગણી લે છે. તેઓ પોતાના જીવનને ધુળમાં મળી ગયું માને છે અને વિશ્વ તેમના માટે સ્મશાનનું રૂપ પકડે છે.

આથી ઉલટું અનાસક્ત પુરૂષ એમ માનતો હોય છે કે આ મહાન જીવન પ્રવાહમાંથી હું પસાર થઈ જઈશ. આ સમસ્ત જીવનતત્વનો હું પણ એક અંશ છું, અને વસ્તુતઃ કોઈ પ્રાણી પદાર્થનો તત્વતઃ વિનાશ નહીં હોવાથી બધું બધો કાળ રહેલું જ છે, એ બધું મારા વાસ્તવ સ્વરૂપથી ભિન્ન નથી પરંતુ મારામાંજ હું પોતેજ તે છું. આ સર્વનો તે એક અંશ છે. તે ભાવનામાં તેને અત્યંત ઉત્કટ સુખ (fierce joy) અનુભવાય છે. તેની ભાવનામાંથી ઉદ્ભવતા સુખનો ખ્યાલ આસક્ત

મનુષ્યો ક્યાંથી લઈ શકે ? અનાસક્ત મહાત્મા જનસમુદાય વડે ઉભરાતા રસ્તા ઓમાં જાય છે અને ત્યાં અસંખ્ય મનુષ્યોની હીલચાલ ચલનચલન અને વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ નિહાળે છે, અંતે તે બધાને તે પોતાના એક વિભાગ રૂપે ગણે છે. સમુદાયની પ્રવૃત્તિ, તેમની પ્રવૃત્તિનો વિકાસ, તેમની ગતિ આગતિઓ એ બધાને તે પોતાનું અને પોતામાંજ ગણે છે, અને તેમાંથી અદ્ભૂત સુખ મેળવે છે. આ મહાન ઉથલપાથલ કે ધમાલથી તે ડરતો નથી અથવા તો આલો બની જતો નથી. કેમકે તે મહાન પ્રવૃત્તિ અને પ્રયત્ન આંદોલનોના મૂળમાં રહેલો દૈવી સંકેત તે જોઈ શકતો હોય છે, તે પ્રવૃત્તિના એક પ્રદેશમાંથી અન્ય પ્રદેશમાં જાય છે, અને ત્યાં પણ તેવોજ મહાન ઉથલ ધડો થયા કરતો જુઓ છે. પરંતુ એ બધામાં કોઈ અદૃશ્ય હાથ કરી રહેલો તેને માણસ પડે છે. તે પોતાની પ્રવૃત્તિને અનુસરતું કામ શોધી લઈ તેને અતિ આનંદથી કરવા લાગી પડે છે. અંતે તે કાર્ય દ્વારા પોતાના અંતર્ગત સૌંદર્ય અને હૃદયની ભાવનાને બાહ્ય પ્રદેશમાં લાવે છે. આવી ભાવનાથી તેનું બધું કાર્ય થતું હોઈને તે કાર્ય તેના વડે જે સારામાં સારું થવા યોગ્ય હોય તેવુંજ થાય છે, અને તેના કાર્યના પરિણામનું શું ? તેના સારા કાર્ય માટે લોકો તરફથી તેને મળવી જોઈતી વાહ વાહનું શું ? તેની તેને કશીજ દરકાર હોતી નથી. જે આનંદથી એક કામ તેણે પુરું કર્યું હોય છે તેજ આનંદ પૂર્વક વળી તે બીજા નવા કાર્યમાં યોજાય છે. કશામાં તે લુપ્ત થયો હોતો નથી. તે સર્વદા સર્વથી મુક્તજ રહે છે. કશામાં તે ભરાઈ પડતો નથી.

આવો મનુષ્ય પોતાના કાર્યમાંથી આનંદ મેળવે છે. જેઓ આસક્તિ રહિત કર્મનું રહસ્ય સમજ્યા હોય છે. તેઓના ચાલિચલમાં શુભાન કે આડંબરનો એક અંશ પણ હોતો નથી. બાહ્ય દેખાવ અને ઉપરનો ડામાડોળ તેને બહુજ છોડવાદી ભરેલો અને હસવા સરખો જણાય છે. દુનિયાને બતાવવા માટે તે કશુંજ કરતો નથી. લોકોની વાહવાહમાં તેને મુદ્દલ રસ હોતો નથી. તેની બધી હાજતો, આવશ્યકતાઓ અને જીંદગીની જરૂરીઆતો એની મેળેજ પુરી પડી જાય છે. તે સાથે અમારે એ પણ કહેવું જોઈએ કે તેની જરૂરીઆતો બહુજ ઓછી અને સાદી હોય છે. તેની રૂચિઓ સ્વાભાવિક અને સહેજે પુરી થાય તેવી હોય છે. તે બહુજ જુજ માંગે છે, જો કે તે જુજ બહુ વિશુદ્ધ, ઉત્તમ કોટીનું અને સુંદર હોવું જોઈએ. તે પોતાની દેહને અને જીવનને નિભાવવાની સામગ્રી હવા, જળ અને માટીમાંથી મેળવી લે છે. તેમ સ્વાભાવિક રીતે, સરવૃત્તાથી અને સાદાઈથી મેળવી લે છે. તેઓ જેમ સુખના માટે દોડાદોડ કરી મુક્તા નથી તેમ પૈસાની પાછળ પણ દોડ મુક્તા નથી. અને તેમ છતાં સુખ તેની મેળે તેમને આવીને ભેટે છે તથા નિર્વાહના

આસક્તિ રહિત કર્મ.

૯૭

આવશ્યક સાધનો પણ પોતાની મેળે આવીને તેની સેવામાં હાજર થાય છે. સ્થૂળ દૃષ્ટિવાળા જીવનમાંથી જેઓ સુક્ત થઈ ઉચ્ચતર જીવનના લોકતા ગ્રન્થા હોય છે તેમનો આનંદ અમુક પ્રાણી પદાર્થમાં હોતો નથી. પરંતુ માત્ર જીવનમાંજ તેમનો આનંદ છે. જે સુખ અને આનંદ આસક્ત અને મોહ લુપ્થ આત્મા પોતાના ઉત્કૃષ્ટ વિજયની ક્ષણોમાં નથી મેળવી શકતો. તેનાથી હજાર ગુણ ચઢીઆતો આનંદ અનાસક્ત આત્મા માત્ર જીવવામાંજ અસ્તિમાનપણામાં મેળવી શકે છે.

જ્ઞાની જનોનો એ છેવટનો નિર્ણય છે કે સુખના નિદાન કે અવલંબન તરીકે જેને ગણવામાં આવે છે તે ભલે કોઈ પ્રાણી હો કે પદાર્થ હો, રાજત્વ હો કે દેવત્વ હો, પરંતુ અવશ્ય કરીને તેના ભિતરમાં દર્દનો કાંટો છુપાએલો હોયજ છે, અમુક વસ્તુ કે સ્થિતિમાં સુખ છે એવી માન્યતામાંજ ઝેરી ડાંખ રહેલો છે. અને જે ક્ષણે આપણે સુખની આશા રાખીએ છીએ તે ક્ષણે તે પોતાનો ડાંખ મારી આપણા સમસ્ત જીવનમાં ઝેર લેળવી દેછે. પરંતુ જે આપણે તેને સુખના કારણ કે આધાર રૂપે જોવાનું બંધ કરીએ, અને તેને માત્ર આપણા જીવનના એક આનુષંગિક અથવા સહગામી રૂપે ગણીએ તો એ ઝેરથી ભરેલો ડાંખ નાબુદ થાય છે. એ વિષમય સર્પની દાદ એની મેળે નીસરી પડે છે. જે તમારા સુખના આધાર રૂપે તમે ખ્યાતિ કીર્તિ કે આજીવને ચાહતાહો, અને કદાચ તમને મળે તો તમને તેની પ્રાપ્તિની સાથેજ અનુભવ થવાનો કે એ ખ્યાતિ પોતાની સાથે એવી એવી અનેક અનિષ્ટ પરિસ્થિતિઓ લેતી આવી છે કે જે તમારા આનંદ ને સુકવી નાખશે. એ કીર્તિ નિભાવી રાખવા તમારે જીવતોડ મહેનત લેવી પડશે અને તેને સાચવવા માટે તમારા અંતઃકરણથી વિરુદ્ધનું કાર્ય પણ તમારે કરવું પડશે. પરંતુ તમે જે અનાસક્ત હો, અને કર્તવ્યમાં યોજતાહો, તો કીર્તિ એની મેળે કદાચ આવવાની હશે તો આવશે, પરંતુ તમારે તેવા આવવાની સાથે પેલા ઝેરી ડાંખને આણેલો નહીં હોય.

મનુષ્યો જેને પોતાના સુખનું અવલંબન માનતા હોય છે તે ઘણી વાર સુખ કરતા દુઃખનું વિશેષ કારણ થઈ પડે છે. આનું કારણ બીજી કાંઈજ નહીં પણ સુખના મૂળ કારણ રૂપે પોતાના સ્વરૂપને ગણવાને બદલે તેઓ ભ્રાંતિથી તે તે પ્રાણી પદાર્થને કહે છે. જે દુર્ભાગી ક્ષણે તમે મારા સુખના આધાર રૂપે કોઈ બાહ્ય પ્રાણી પદાર્થને કહેપો છો, તે ક્ષણેજ તમારા જીવન પ્રદેશમાં દર્દ અને દુઃખને આવવાનું દાર ખુલે છે. તેમ થવાનું કારણ શું એમ તમે પુછતા હોનો ઉત્તરમાં એટલુંજ પુનઃ પુનઃ જણાવીએ છીએ કે આત્માના અંતરતમ પ્રદેશની પરિવૃત્તિ કોઈપણ બાહ્ય વસ્તુથી કદી જ થતી નથી એવો ઈશ્વરી નિયમ છે, તમે જમે તેવી કોઈ વસ્તુમાં તમારી વૃત્તિ માની બેઠા હો તો તમને જરૂર કોઈ અણધારી ક્ષણે નિરાશા

આવી ભેટવાની. સુખ, આનંદ કે તૃપ્તિ કોઈ ધનર પ્રાણી પદાર્થમાં નથી, પરંતુ તે આપણામાં જ છે. એવો અનંત જ્ઞાની જોતો સંદેશ છે, અને તેમ છતાં આપણે એવી વસ્તુઓમાં આપણું સુખ રહેતું માનીએ તો ધારેલા સુખને બદલે એ પરાધિનપણું આપણા દુઃખ અને કષ્ટાનું પ્રારણ નીવડે એમાં કશી જ નવાઈ નથી.

આસક્ત મનુષ્યોના જીવનમાં, મનુષ્ય હૃદયના કેટલાક ઉચ્ચતમ ગુણો પણ વિકૃતિ પામે છે. પ્રેમ (love) જે આપણા સ્વરૂપનો એક મહત્તમ દૈવીગુણ છે, તે પણ આસક્ત મનુષ્યમાં મોહ, મૂઠાતાનું રૂપ પકડે છે. આત્માની રસભોગ શક્તિ કામવાયના રૂપે પરિણમે છે. માતૃકાશક્તિ અને ઉચ્ચ આદર્શ ભણી ગતિ કરવાનો કુદરતી વેગ લોક અને ગ્રહણચીકના રૂપે પલટી જાય છે. યોગીજનો અને મહાપુરુષોની ઉચ્ચ સ્વરે એજ ઘોષણા છે કે “પ્રેમ, હજી અધિક પ્રેમ, તેથી હજી અધિક પ્રેમ, પ્રેમમય બનો. સમસ્ત વિશ્વને તમારા પ્રેમના આલેખમાં ગ્રહો.” અને છતાં પણ તેજ પ્રેમમાં જ્યારે સ્વાર્થનો અંશ સ્વયંપણાં ડાળ લાગે છે ત્યારે તે પ્રેમ પોતાની પછવાડે દુઃખ, આપત્તિઓ અને કલેશોની પરંપરાનું સરઘસ લેતું આવે છે. કોઈ આસક્ત મનુષ્ય જ્યારે એમ કહે છે કે “હું અચુક મનુષ્યને ચાહું છું” ત્યારે તેના હૃદયમાં તે વાક્યનો શું અર્થ હોય છે તે તમે જાણો છો? તેના મનમાં એવી લાલચ હોય છે કે “હું જેને ચાહું છું તે મારા ચાહના બદલામાં, મારા પ્રેમના પ્રતિ ઉત્તર રૂપે મને ચાહ તો ઠીક” અને કદાચ તેની લાલચને અનુસરતો પ્રતિ ઉત્તર ન મળે અર્થાત તે તેના પ્રેમનો અનાદર કે ઉપેક્ષા કરે તો તે આસક્ત હૃદયનો રસ સુકાઈ જાય છે. તેના જીવનમાં ખાર લાગે છે. આનું નામ પ્રેમ નથી. પ્રેમ શીત્રાયતા બીજા જણે તે નામથી તેને સંબોધે, પરંતુ પ્રેમ શબ્દમાં એવો હલકો અર્થ આરોપી તે ઉચ્ચ ભારના વ્યંજક શબ્દને અધોગતિના કીચડમાં નહીં નાખે. જરા પ્રેમમાં સ્વાર્થનો અંશ હોતો નથી, તે પ્રેમ ચાહવાના પદ્ધતિમાં કશું જ માગતો નથી. તેના પ્રવાહ પ્રેમના વિષય પ્રતિ અસ્ખલિતપણે વહે જાય છે. ત્યાં સ્વાર્થ નથી આપ લે નથી સાચા પ્રેમનું સુખ, જેના પ્રતિ એ પ્રેમનો પ્રવાહ ઢળતો હોય છે તેના સુખમાં રહેલું હોય છે. પ્રેમના પ્રતિઉત્તર ઉપર સાચા પ્રેમીકનું સુખ નથી, જરા પ્રેમ પોતાના આત્માને નિરંતર એમ જ કહ્યા કરે છે કે “આપો, આપો, આપો” જોડો પ્રેમ અથવા મોહ બીજાના સાસુ બોધને એવી ભુમ માયાં કરે છે કે “મને આપો, મને આપો, મને આપો.” સાચો પ્રેમ સુર્યના પ્રકાશની પેઠે સ્વાર્થ રહિત ચાતર્ય દેલ્લય છે, અને જ્યાં જ્યાં તે પડે છે ત્યાં ત્યાં આનંદ, ઉત્સાહ, સ્નેહમયતા, સૌહાર્ય અને મગજનો ઉન્મેષ જગાવે છે, એથી ઉલટું મોહવૃત્તિ સરિતામાં દેખાતા વળગી પડે આસપાસની બધી ચીજોને પોતાના તરફ એવી લીધાં કરે છે અને બધાનો સ્વાર્થ ઉપલોગ કરે છે.

આસક્તિ રહિત કર્મ.

૯૯

પ્રિય વાચક ! તમને કોઈ ઇતર આત્મા પ્રતિ એવા પ્રકારનો પ્રેમ હોય કે જે તે પ્રેમના બદલા રૂપે સામા આત્મા તમને ન આપે તો તમારા જીવનમાંથી બધું સુખ ઝાકળની પેઠે અજળપડી જાય તેમ છે, તો પછી તમે જરૂર ગુલામ છો, સ્વામી નથી પણ સેવક જે તમારા સચેનો. પાવર હાથ છે, તમારા પોતાના વિકારો અને આવેશોના કેદી છો. તમે એવી વિકટ અટીમાં ગુચવાયા છો કે કદાચ અત્યારે નહીં તો જો ક્ષીવસ્ર પછી પણ તમારે તમારા પ્રેમના વિષય તરફનો અનાદર સહવે પડશે, અને તમારું જીવન નિરાશાથી છીન્નભિન્ન થઈ જશે. તમારી સ્વાર્થેભયતાના નારામ્યને અનુસરીને તમારું જીવન ધુળમય બનવાનું. દર્દનો ઝેરી કાંટો તમારી આમત્રીને લેદીને ઉંડો જરૂર ઉતરશે. કેમકે તમે જે વિષયમાં મમતા અને સ્વાર્થ કંપેત્ર છે તે વિષય આખરે ખર્ચ છે, મરવાના સ્વ-ભાવનાઓ છે, અને તમે તમારા સુખનો સંપાદનના ઉપર રાખેલો હોવાથી તેના મૃત્યુકાળે તમને અત્યંત વેદના પ્રગટવાથી. આવી ઉલટું તમે અનાસક્ત હોશો, કર્મ-યોગી હોશો. અગંધ પરિણામે પ્રાપ્ત કર્મજન દેવી નિર્માણ સમજીને બળવતા હોશો તો તમારા સંપર્ધે એ દુષ્ક્રમ્ય ઘટના બનવાની નહીં. અનાસક્તિનો અર્થ પ્રેમ વિહિનતા નથી, ઉલટું ત્યાં અનંત પ્રેમમયતા છે. જેમ નર્કની ગોળી નખમાં ભરાયીને કમગતનમાં ઉડતા ભ્રમર કમગતી સુવધ લઈ શકતો નથી તેમ સ્વાર્થી અને આસક્ત પામર નિસ્વાર્થ, વિશુદ્ધ પ્રેમનો રસ સમજી કે અનુભવી શકતો નથી. તે તો એમજ લગ્યા કરતાં છે. “ત્યાં” એ લાની કે પ્રતિ ઉત્તરની આકાંક્ષા નથી ત્યાં પ્રેમ નભેજ કેવી રીતે ?” સામા મનુષ્ય તરફથી પ્રતિ ઉત્તર વિનાનો પ્રેમ તે કંઈજ શકતો નથી. વિશુદ્ધ નિમજ, વિકારની ગંધ વિનાનો સ્વાર્થના ઝેર રહિત પ્રેમનો અર્થ સમજવા. પ્રિય વાચક ! તમે પ્રયત્ન કરો. અને તે સમ-જ્યા પછી અગંધ પરિણામે નિર્મોહક તત્ત્વ જગતમાં કેમ વિચરાય તેનું સહસ્ય તમને આપો આપ સમજાશે.

હવે અમારા સમગ્ર કથિતાશયને ટુંકામાં સંકેલીએ છીએ. તેનો મર્મનો ભાગ આ પ્રમાણે છે:-અનાસક્તિની મૂળભૂત ભાવના, કર્મયોગનું અંતિમ સહસ્ય જીવનના અસત્ય અને ક્ષણિક પદાર્થોમાં નહીં ગુચવાઈ જવામાં રહેલું છે. મનુષ્યોનો મોટો ભાગ સારહિન અને અસ્પર્શી વસ્તુઓમાં મોહ પામી મૂર્ખ બને છે. પોતાથીજ ઉપજાવેલી વસ્તુઓમાં મૂર્ખ આત્મા પોતાજ પાંધાઈને બેસે છે, તેઓ સ્વામિ બનવાને બદલે સેવકનું પદ સ્વીકારી દે છે તેઓ અમુક અમુક વાસનાઓમાં લુબ્ધ બને છે, અને તે વાસના મોહકે અડીથી તડી અને તડીથી અહીં ધકેલાયા કરે છે. તેઓ પડછાયાની પાછળ દોટ મુક છે. પદાર્થને ઓળખી શકતા

નથી. તેઓની શ્વાસભેર હોડમાં તેઓ અનેક ખડક ખરાબમાં અથડાય છે, અનેક કીચડના ગંધાતા ખાઓની આમાં ગમડે છે. અને આખરે હારીને નિરાશ પામીને હેઠા બેસે છે. તેઓ જેને શોધે છે તે અંતરમાં છે બહાર નથી. તૃપ્તિ અંતરમાં છે કોઈ પદાર્થ વિશેષમાં નથી મનુષ્યો બ્રાંતિથી પદાર્થમાં સુખ માની તેને મેળવવાની સરતમાં ઉતરે છે. આ બધી વાસનાઓ આત્માના અવિકસિત અંશમાંથી ઉદભવેલી હોય છે. જે અનેક હલકા જીવનમાંથી તે પસાર થયો હોય છે, તે જીવનના સંસ્કારો હજી મનુષ્યમાં રહેલા હોય છે; અને તે સંસ્કારોમાંથી તેની ઉપરોક્ત વાસનાઓ પ્રગટે છે. આ વાસનાઓ વસ્તુતઃ અનિષ્ટ છે એમ અમે કહી શકીએ છીએ, પરંતુ એટલું જ કહીએ છીએ કે એ વાસના આ આત્માના વિકાસક્રમની અમુક ભૂમિકાએ યોગ્ય હતી. પશુત્વમાં અથવા મનુષ્યત્વની હલકી અવસ્થાઓમાં તે વાસનાઓ ઠીક હતી. અને તે પોતાના યોગ્ય સ્થાને હતી, પરંતુ હવે મનુષ્યત્વની આવી હલાપણ અને વિવેકવાળી સ્થિતિમાં તે અયોગ્ય અસ્થાને અને અનિષ્ટ છે. અનાસક્ત મનુષ્ય આ વાસનાઓની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લયનો ઇતિહાસ જાણતા હોય છે, અને આત્માના કયા અંશમાંથી, તેની કઈ વૃત્તિમાંથી તે ઉદ્ભવે છે તેનું તેમને સમ્યગ્જ્ઞાન હોય છે આથી તેઓ નિર્ભય હોય છે પોતાના વિકાસક્રમના ઇતિહાસમાં એ વાસનાઓનું કયારે શું સ્થાન હતું તે તેઓ સમજે છે, અને તેથી વર્તમાનમાં તેની અનાવશ્યકતા સમજીને તેનાથી નહીં દોરાવા માટે તેઓ સાવધાન રહે છે. ટુંકામાં તેઓ વાસનાના માલીક અને અધિપતિ છે, તેના ગુલામ કે સેવક નથી, તેઓ જાણે છે કે હવે તેમને તેની કશી જરૂર નથી.

કર્તવ્ય અને જીવનનો અર્થ, હંતુ અને ઉદ્દેશ અનાસક્ત મહાજનો સારી રીતે જાણતા હોય છે, અને તેથી તે સંગ્રહે તેઓ પ્રાકૃત લોકસમુદાયની ભાવનાઓ અને જ્ઞાન્તિઓને હિસાબમાં લેતા નથી સુખ લોકો માનતા હોય છે કે કોઈ વૈરી સત્તાએ આ કર્તવ્ય અને ફરજોની વેડ તેમને ગળે વળગાડી દીધી છે અને હવે તે વેંદાર્યા વીના છુટકો નથી એમ સમજી તેને એમ્મે જાય છે. આથી ઉલટું આસક્તિ રહિત મહાત્મા તેને એક મહાન કલ્યાણકર સંકેત પૂર્ણ મંગળ વિધાન માને છે અને સમસ્ત વિશ્વના એક દીમલી હક તરીકે ગણે છે. કાર્યમાંથી ઉદ્ભવતું સુખ અને શ્રેય તેઓ યથાર્થપણે સમજતા હોય છે, માત્ર તે કાર્ય મોહને વશ થયા વિના અને મુક્ત હૃદયે કરવું જોઈએ. કાર્ય એજ તેમનો આનંદ છે.

આપણું જીવન કાંઈ મહાન અર્થથી ભરેલું છે. આપણા ભાગ જે કાંઈ કાર્યનો હીરસો આવેલો છે તે જાળવી લેવામાં મહાન ઇશ્વરી યોગ્યતા પૂર્ણ થવાનો કોઈ પરમ કલ્યાણકર સંકેત સમાવેલો છે. આપણી અદ્ય મતિમાં આપણું વર્તમાન

વર્તમાન સમાચાર.

૧૭૧

કાર્ય અન્યને સંપાડેલા કાર્યોના મુકાબલે ગમે તેટલું તુચ્છ જણાતું હોય છતાં, અનંત જ્ઞાન યુક્ત હૃદિને તે તેવું લાગતું હોતું નથી. આપણે મહાન જીવનલીલામાં મુકાવતું ઘટે છે, અને એ મહાન ધનસાચીમાં નમ્ય અર્થમાં કર્મ આપણું કર્તવ્ય બનેલવતું ઘટે છે. અત્યારે તમારે આગે જે ધર્મ છે તે ધર્મ તમે પરાંપર મળેલા બીજાનો ધર્મ તમને ગમે તેટલો મોડુક અથવા આકર્ષક લાગતો હોય તો પણ તે હાલ તો તમારા માટે નથી. આ કાળે, આ ક્ષણે તો તમારે માટે તમારો પ્રાપ્ત ધર્મ જ કર્તવ્ય છે. પારકો ધર્મ લયથી ભરેલો છે. તમારા પોતાના જ ધર્મમાં તમારું શ્રેય છે. અન્યનો ધર્મ લયાવહ છે એમ હુનીઆનો એક મહાન શિક્ષક બોધતો ગયો છે તે અક્ષરશઃ સત્ય છે. આપણું વર્તમાન કાર્ય આપણી પોતાની અને સમસ્ત વિશ્વની ઉત્ક્રાંતિ માટે અનિવર્યપણે આવશ્યક છે. પરંતુ એકતાર ફરીથી તેની તે ચેતવણી! તે કાર્યના ક્ષણમાં લાલચુ ન બનતા કાર્યના ઈનામની આશામાં બેઠકુદ ન બનતા, તમારી હૃદિ નિર્મળ રાખો, હૃદય વાદળા વિનાના આકાશ જેવું સ્વચ્છ રાખો. ચોગી બનો, લોગી નહી. કર્મમાંથી તમે ભાગી છુટી શકો તેમ નથી કદાચ તમારું હાલનું કર્તવ્ય તમને ન ગમતું હોય તોપણ તેમાંથી છુટવાનો એક જ માર્ગ એ છે કે તેને આસક્તિ રહિત તમારાથી અને તેટલી સારી રીતે કરી છુટો, જે લોગબ્યા વિના કે કરી છુટ્યાં વિના છુટકો નથી તે શા માટે રોતા રોતા અને વીલે મ્હોંએ કરવું બેઠ્યો ? આનંદથી અને રસભર કરી છુટો.

વર્તમાન સમાચાર.

સાદડી-મારવાડમાં શ્રી આત્મવજ્રલ જૈન સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરીની સ્થાપના.

ભવ્ય તીર્થ રાણપુર નજીક આવેલા ઉત્ત ગામમાં ઉપરના નામથી એક જૈન લાઇબ્રેરીની સ્થાપના પ્રસિદ્ધવક્તા મુનિરાજ શ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજના સિધ્ધા મુનિ શ્રી વિજય-વિજયજી તથા વિચક્ષણવિજયજીના ઉપદેશથી ત્યાંના શ્રી સંઘે ખરેખરી તે દેશમાં જેની જરૂરીયાત હતી તેની ખોટ પૂરી પાડી છે અને તેની આસો શુદ્ધ પના રોજ શેઠ ભુજી પુનમચંદજીના દ્વારા ખુશી મુકવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી. અમો તેની ઉન્નતિ ઇચ્છીએ છીએ અને સદાય આપના જૈન અંધુઓને સૂચના કરીએ છીએ.

વડનગર-શેઠ ઉત્તમચંદ ભાઈચંદ જેઠાભાઈ જૈન સં. પાઠશાળાનો ઉદ્ધાર.

ઉપરના નામથી એક પાઠશાળા વડનગર ગામમાં સ્થાપન થયેલી હતી જે ચાર વર્ષ અંધ હતી. હાલમાં આતુર્ભાસ રહેલ મુનિરાજશ્રી કીર્તિવિજયજી મહારાજના ઉપદેશ-પ્રયાસથી પાછી શરૂ કરી ૨૩ સુવિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવાથી અને તેવીજ રીતે સાંપ્રત મહારાજ સ્નેહતત્રીજી મહારાજે ચોંદ કન્યાઓને વિદ્યાભ્યાસ કરાવેલા જેની પરિક્ષા શ્રી મહેસાણા શ્રી યશો-વિજયજી પાઠશાળા તરફથી ત્યાંના વિદ્યાર્થી કોઈર પુરૂષોત્તમ ઇડરવાળા પાસે લેવાયેલી હતી અને

૧૦૨

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

શ્રી. ૬૫) નું ઇનામ કાન્તક શુદ્ધ તે રેજ આપવામાં આવેલ હતું. જેને માટે ઉક્ત મુનિરાજનો વડનગરનો મધ આભારી છે.

મુનિરાજ શ્રી માણેકવિજયજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ.

ન્યવભેનિધિ શ્રીમદ્ વિજયવાન સૂર (આત્મારામજી) મહારાજના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રીમદ્ લક્ષ્મીવિજયજી મહારાજ તેમના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી હરખાવિજયજી તેમના શિષ્ય શ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજના ઉક્ત મહાત્મા શિષ્ય હતા. જેઓ આસાં શુદ્ધ ૧૨ ના સાંઝના પા વાગે સમાધિપૂર્વક પરમાત્માના નામોન્મયાર કરતા કન્તા દેવલોક પામ્યા છે. મુનિરાજ શ્રી માણેકવિજયજી મહારાજ સાંત, નરજ, કિાપાત્ર અને પરેખર ચારિત્રપાત્રક હતા. નિરતર પોતાનો વખત રતાંધ્યાય, ધ્યાન, ઉપદેશ વિગેરેથી વ્યતિત કરતા હતા. એક મુનિરત્ન હતા જેથી તેમના અને સમગ્ર સાધુ સમુદાયમાં અને જેન સમાજમાં આવા ગુણી મહાત્માના પંચતથી ખોટ પડી છે. અમે અમારી અંતઃકરણપૂર્વક દિવગીરી બહેર કરીએ છીએ અને એ મહાનુભાવ પવિત્ર આત્માને અપૂર્વ શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ ઇચ્છીએ છીએ.

સાધ્વીજી મહારાજશ્રી નીતિશ્રીજીનો સ્વર્ગવાસ અને એક ચમત્કાર.

શ્રી મ્હેસાણામાં કારતક શુદ્ધ ૭ ના રોજ અષોરે સાડાચાર વાગે મુનિરાજશ્રી જીતવિજયજી મહારાજના સંઘાડાના સાધ્વીજીશ્રી આણંદશ્રીના શિષ્યા માધ્વીજી મહારાજ શ્રી નીતિશ્રીજી સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે. તેઓ બળશક્તિવાળી હોવા સથે ચાત્રિત્ર અને સદ્ સ્વભાવી હતા. તેઓશ્રી સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યા છે. “જીજે વિષમે ઘણાં માણસોનાં ધરો ઉપર તથા વાડી-પાઠશાળાના વિગેરે સ્થળે કેશર ચંદન વૃષ્ટિ તથા વાસલેપ તા. ધુપની સુગંધ ત્રણ વાગ્યાથી ન્ના ઉક્ત સાધ્વીજી મહારાજ પંચત્વ પામ્યા હતા તે સ્થળે ધયેત્ર હતું, જે જોવા આખો સંધ આવ્યો હતો” દીક્ષાપર્વાય શુમારે પાંચ વર્ષનો હતો. અમે તેઓના પવિત્ર આત્માને પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ એમ પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

બંધુ ભગવાનલાલ કરશનજીનો સ્વર્ગવાસ.

ભાવનગર નિવાસી આ બંધુ જે તાળશ વર્ષની ઉમરે માત્ર ત્રણ દિવસની પ્લેગની બીમારી ભોગવી કારતક શુદ્ધ ૮ ને ગુરુવારના રોજ રાત્રિના સાડાઝગી વાગે પંચત્વ પામ્યા છે. બંધુ ભગવાનલાલ સ્વભાવે મીઠનનાર અને સદ્ હતા. દેવગુરુ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધાવાન હતા. બાધિ શરૂ થઈ ત્યારથી છેવટ સુધી તેઓને શુદ્ધિ રહેતીથી પરમાત્મનું નામ સ્મરણ કરતા હતા. આ શહેરના એક સારા વેપારી અને શ્રી સંઘના આ પુરૂષના કુટુંબના નયીરા હતા પોતાના પિતાને પમલે ચાલી ઘણા વર્ષથી આ શહેર (પાંજરાપોળ કમીટીમાં કાર્યવાદક તરીકે લાગણીપૂર્વક કામ કરતા હતા. આ રહાના તેઓ પ્રથમથીજ અમ્ર સહાસદ તરીકે હતા. શરૂઆતમાં અગાઉ જોડે સેન તરીકે સેવા પણ કરી હતી તેમના સ્વર્ગવાસથી આ સજાને એક મુખ સલામદા ખોટ પડી છે, તેને માટે અમે અમરી સંપૂર્ણ દિવગીરી બહેર કરીએ છીએ. પોતાની પાછળ પોતાની પત્નિ એક લઘુ પુત્ર મુકી ચલ્યા ગયા છે. જોમ. મોટાભાઈ ભાગ્ય મુગચંદ કરસનજી અને કુટુંબને દિવાસો આપીએ છીએ અને એમના પવિત્ર આત્માને શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ એમ ઇચ્છીએ છીએ.

विद्वानोंको इनामकी सूचना.

जो सज्जन " जैन संध्या (प्रतिक्रमण का रहस्य " इस विषय पर हिन्दी भाषा लेख लिखकर भेजेंगे उनमें से जिसका लेख सबसे अच्छा होगा। उसको यह सोसायटी १०) दम रुपये इनाम देगी।

नियम:—१. लेख आखिर नवेम्बर १९१७ तक आजाने चाहियें ॥

२. लेख फुलसकेप कागज के २० पृष्ठ से कम न हो।

३. लेख " प्रैसीडेण्ट-कर्त्ता आत्मानंद जैन ट्रस्ट सोसायटी अंबाला शहर (पंजाब) " के नाम आने चाहियें ॥ निवेदक—

गोपीचंद बी. ए. वकील.

अंबाला शहर

प्रैसीडेण्ट-सोसायटी.

पुस्तक पड़ोय.

साहित्य संगीत निरूपण	०॥=
सहायारक्षा प्रथम भाग	०।=
व्याकरण भाग	०)=॥
दो डी कृष्णो संदेश	०।
आरम्भभासा तथा स्तवन संग्रह	०)=
जैनी ग्रन्थ (पञ्जीय) दर्शन-१	१)
वैदिक	

श्री आत्मानंद पुस्तक प्रसारक मंडल आम्हा.

आ भासभां नवा हापल थयेता मानवंता सभासदो.

१ शैल वाडीवाल युनीवाल बीलुपुर (वडोदरा)	पेला वर्गना हापल मेम्बर
२ शाह नगीनदास आलाभाष लावनगर	पेला वर्गना वार्षिक मेम्बर
३ शाह रतीवाल वीकमल	" "

जदेर अम्बर.

शैल धरमयंद उदयंद जैन केवणी इंड तरक्षी आर्टिस, मेडिकल, ट्रैड-ड टीयर, मिह-वाभक, नर्स अथवा येनी ग्रीछ ट्राय पक्ष शाण्णामां अक्यास करतार जैन अतांमर अतिपूजक स्वाग्माने ' स्थापनाप ' आपतामां आयये, माटे जे जने रक्षातरक्षीपी जेकर हेम तेवे नीयेता सनामे वप्पवु.

४२६, शेण ममन रदीट,
मुम्बई.

मेनेछंग दू टी,
शैल धरमयंद उदयंद जैन केवणी इंड.

શ્રમાનું જ્ઞાનોદ્ધાર ખાતું-છપાવા ઉપયોગી ગ્રંથો.

માગધી-સંસ્કૃત મૂળ, અવચૂરિ ટીકાના પ્રથો.

- ૧ " સુતરીસય માણ સરીક " શા. સુતીલાલ ખુબચંદ પાટણવાળા તરફથી.
- ૨ " સિદ્ધ પ્રાણુત સરીક " પ્રાતિજ્ઞવાળા શેઠ કરમચંદના ખીજ સ્ત્રીના સ્મરણાથે,
હા. શેઠ મગનલાલ કરમચંદ તરફથી.
- ૩ " રત્નચોખરી કથા " શા. હીરાચંદ મહેલચંદની દીકરી એનપરીમાઇ પાટણવાળા તં.
- ૪ " દાનપ્રદીપ " શા. મુળજી ધરમશી તથા દુલ્લભજી ધરમશી પોરખંદરવાળા તં.
- ૫ " શ્રીમદ્ધાર્મી ચરિત્ર " શા. જીવરાજ મોતીચંદ તં. ૧ પ્રેમજી ધરમશી પોરખંદરવાળા તરફથી શા. મુળજી ધરમશીના સ્મરણાથે.
- ૬ " પદસ્થાનક પ્ર-સરીક " શા. પ્રેમજી નાગરદાસની માતૃશ્રી આઇ રમીયાતઆઇ માંગ-રોળવાળા તરફથી.
- ૭ " વંધહેતુદય ત્રિભંગી સરીક " શા. કુલચંદ વેલજી માંગરોળવાળા તરફથી.
- ૮ " સુમુખાદિમિત્ર ચતુષ્ક કથા " શા. ઉત્તમચંદ હીરજી પ્રભાસ પાટણવાળા તરફથી.
- ૯ " ચૈત્યવંદન મહાભાષ્ય " શા. હરખચંદ મકનજી પ્રભાસપાટણવાળા તરફથી.
- ૧૦ " પ્રતિકમણ્જી ગર્ભ હેતુ " શા. મનસુખલાલ લડ્ડુભાઇ પેથાપુરવાળા તરફથી.
- ૧૧ " સંસ્તાર પ્રકીર્ણ સરીક " શા. ધરમશી ગોત્રીદજી માંગરોળવાળા તરફથી.
- ૧૨ " આવક ધર્મ વિધિ પ્રકરણ સરીક " શા. જમનાદાસ મોરારજી માંગરોળવાળા તરફથી.
- ૧૩ " ધર્મ પરિક્ષા જિનમંડનગણિ કૃત " એ આ વિદ્યાઓ તરફથી.
- ૧૪ " પંચનિર્મળી સાવચૂરિ " ૧૫ પર્યંત આરાધના સાવચૂરિ "
- ૧૬ " પ્રજાપના તૃતીયપદ સંપ્રદાયીસાવચૂરિ " ૧૭ " અધોદયસત્તા પ્રકરણ સાવચૂરિ "
- ૧૮ " પંચસંપ્રદાય " શેઠ રતનજી વીરજી ભાવનગરવાળા તરફથી.
- ૧૯ " મધુદર્શન સમુચ્ચય " | શેઠ જીવજીભાઇ જ્યેષ્ઠ ગોધાવાળા તરફથી.
- ૨૦ " આદ્યવિધિ. આશુ સાહેબ સુતીલાલજી પન્નાલાલજી પાટણવાળા તરફથી
- ૨૧ " ઉત્તરાશ્રમન સુત્ર " શ્રીમદ્ ભાવવિજયજી કૃત ટીકા.
- ૨૨ " શ્રી વિજયનાનંદ કેવળી ચરિત્ર (મૂળ) પાટણ નિવાસી એન રૂક્મણિ તરફથી.
- ૨૩ વિજયસિ સંગ્રહ.
- ૨૪ વિજયદેવ મહાત્મ્ય. (એ ભાગમાં ભાષાંતર વિગેરે ઉપયોગી સાથે).
- ૨૫ જૈન ગ્રંથ પ્રસાસ્તિ સંગ્રહ. (જૈન ઇતિહાસનાં અંગમૂત સાધનો).
- ૨૬ જૈન ઇતિહાસિક રાસસંગ્રહ. ૨૮ પ્રાચીન પાંચમો કર્મગ્રંથ. વાઈ મળીવાઈ જામનગરવાળા તરફથી.
- ૨૭ ડિંગાનુસાસન-સ્વોપજ ટીકા. ૩૦ ઘાતુપારાયણ.

હાલમાં નવા ગ્રંથો આગમો છપાવવાની થયેલી યોજના.

- ૧ શ્રી અંતગદ્દશા સૂત્ર સરીક. ૨ શ્રી અનુત્તરોવવાઈ સૂત્ર સરીક.
- ૩ શ્રી નંદીસૂત્ર સરીક. ૪ શ્રી કલ્પસૂત્ર કીરણાવલી.